

MANNEN SOM BLEV ISHOCKEYSPELARE

Maskulinitetsideal och fair play i diskussionen om svensk ishockey 1969-1976

JOHN BERG

MALMÖ HÖGSKOLA

Fakulteten för lärande och samhälle

Historiska studier

Masteruppsats 30 hp

HT 14

Handledare: Susanna Hedenborg

Examinator: Johan Lundin

Abstract

The man who became a hockey player

Masculinity and fair play in the discussion of Swedish ice hockey 1969-1976

Why is it important to investigate in what ways ideals of masculinity in ice hockey has changed over time? This question has several answers. In this essay, I search to relate the masculinity ideals into a wider perspective connected to the Swedish ice hockey's development during the years between 1969-1976. During these years, Swedish ice hockey went through many changes, but the most important was probably the shift from being an amateur sport to become professional. By looking at how the expectations on the players was changing in relation to that, one can earn more knowledge of how the professionalism process affected individuals. Through this, I have also been able to see how ideals of fair play had a different meaning in line with the professionalism process.

Masculinity in this essay is defined as expectations, more exactly how ice hockey playing men were supposed to act and behave both on and off the ice. That in contrast to a lot of earlier research, which often has focused on the male body to investigate masculinity. I have been inspired by R.W Connell's theory of hegemonic masculinity, who argues that masculinity is something that is created in social interactions between people and also can be changed from time to time.

The result shows that expectations on male ice hockey players was changing over time. From having been expected to be restrained, loyal and a team player, the masculinity ideals changed to include ambition, individualism and focus on results. The ideal of fair play went from being something "built in" to something that had to be added on. This was depicted by so-called fair play trophies that began to become common during the 1970s. Fair play was something you were rewarded for, instead of being somewhat implied.

Keywords: masculinity, ice hockey, hockey, sport, fair play, expectations, maskulinitet, ishockey, Connell, förväntningar

Innehållsförteckning

BAKGRUND	4
INLEDNING	4
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	4
HJÄRNSKAKNINGARNAS TID	5
HAR ISHOCKEYN BLIVIT DUM?	8
UNDERSÖKNINGENS UPPLÄGG	9
HISTORISK BAKGRUND	10
ISHOCKEYNS TIDIGA HISTORIA	10
SVENSK ISHOCKEYS FRAMVÄXT	11
TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	13
EN KONSTRUKTIVISTISK ANSATS	13
KORT OM MANSFORSKNING	14
R.W. CONNELL OCH HEGEMONISK MASKULINITET	14
FAIR PLAY	17
FORSKNINGSLÄGE	19
IDROTT OCH KÖN – EN FORSKNINGSÖVERSIKT	19
AMATÖR ELLER PROFFS? OM IDROTTSRÖRELSENS STÄNDIGA DILEMMA	22
SVENSK ISHOCKEY I FÖRÄNDRING	23
ISHOCKEY OCH MASKULINITET	25
SAMMANFATTNING AV FORSKNINGSLÄGET	27
METOD OCH MATERIAL	28
KRITISK DISKURSANALYS	28
TIDNINGEN HOCKEY	31
ÅRETS ISHOCKEY	31
KAMRATPOSTEN	32
KÄLLKRITIK OCH REFLEXIVITET	34
URVAL OCH AVGRÄNSNINGAR	35
DISPOSITION	36
MASKULINITETER I SVENSK ISHOCKEY PERIODEN 1969 – 1973	37
INLEDNING	37
LOJALITETEN	38
ÖDMJUKHETEN	39
ÅTERHÅLLSAMHET OCH FAIR PLAY	40
"VAD ÄR HANS STYRKA? SVAR: ALLT!"	42
TÄVLINGSANDAN	43
FÖRÄNDRADE MASKULINITETSIDEAL I SVENSK ISHOCKEY	46
INLEDNING	46
RESULTATMAXIMERING OCH INDIVIDUALISM	48
ÄREGIRIGHETEN	50
DET FYSISKA SPELET OCH FAIR PLAY-TROFÉERNA	52
EN FÖRSTA REFLEKTION – VAD BEROR FÖRÄNDRINGARNA PÅ?	54
SAMMANFATTNING AV RESULTAT	55
ANALYS OCH DISKUSSION	57
TÖRSTANDE MEDIER, ETT TUNGT FÖRBUND OCH AMBIVALENTA TRÄNARE	57
ÅTERHÅLLSAM, ÄREGIRIG OCH LOJAL – SAMSPEL OCH KONKURRENS MELLAN IDEAL	58
BLEV ISHOCKEYN VERKLIGEN DUMMARE?	60
AVSLUTANDE REFLEKTION – OM FAIR PLAY DÅ OCH NU	61
SAMMANFATTNING AV UPPSATSEN	62
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	64
TRYCKTA KÄLLOR	64
LITTERATUR	64
ARTIKLAR	65
ELEKTRONISKA KÄLLOR	66

Bakgrund

Inledning

Föreliggande uppsats handlar om maskulinitetsideal hos manliga ishockeyspelare under det sena 1960- och tidiga 1970-talet. Varför är det då egentligen så intressant att skriva en uppsats om det? Kanske för att ishockey inte är den mest utforskade av sporter på detta område, trots att den tar plats i en miljö som är formad och berättad av män, såväl när det gäller spelet som allt runtomkring. En grundläggande utgångspunkt för den här uppsatsen är att ishockeyrinken är männens domän, en annan är att maskulinitet är något föränderligt.

I uppsatsen ska jag synliggöra ett utdrag ur en debatt som handlar om svensk ishockeys utveckling under 1970-talet. Detta var en tid då svensk ishockey genomgick stora förändringar, inte minst för att på allvar kunna konkurrera med andra nationer. Men det handlar också om ett spänningsförhållande i gränslandet mellan amatör- och proffsidrott, om föreningsfostran kontra tävlingsfostran, om situationer där familjeliv ställs mot karriär. Uppsatsen lägger an perspektiv där förväntningarna på spelarna synliggörs, alltså vilka maskuliniteter som premieras samt hur dessa förändras under tidens gång. Det synliggörs också vilka aktörer som varit drivande i förändringarna.

Frågor som legat till grund och skänkt inspiration till uppsatsen är exempelvis följande: Vad handlar det om att vara ishockeyspelare under det sena 1960- och tidiga 1970-talet? Handlar om att vara en god kamrat och att visa respekt för sina motståndare? Handlar det om att kunna offra sig för laget med hela kroppen? Är det viktigast att underordna sig kollektivet eller ska man utveckla sin egen kreativitet? Ja, kort uttryckt handlar föreliggande uppsats om vilka sorters män det var som vid denna tid skulle föra svensk ishockey framåt och vilka som satte agendan för detta. Jag ska också visa hur ideal om rent spel, *fair play*, fick en annan innebörd i takt med att maskulinitetsidealen förändrades.

Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att synliggöra hur maskulinitet konstrueras och förändras över tid i relation till ideal om fair play i diskussionen om svensk ishockeys utveckling åren 1969-1976. Jag vill, mer precist, urskilja vilka olika diskurser som råder om hur spelare förväntas uppträda och vilka attityder som bör uppvisas, såväl på som utanför isen. Följande frågeställningar kommer att besvaras:

- Vilka förväntningar ställs på ishockeyspelare i syfte att främja svensk ishockeys utveckling och hur förändras de över tid?
- På vilka sätt samspelar förändringar av maskuliniteter med föreställningar om rent spel, alltså fair play?
- Vilka aktörer inom svensk ishockey är drivande i att befästa respektive förändra maskulinitetsideal?

Hjärnskakningarnas tid

Vad finns att säga om dagens ishockey? Spelet är snabbt och kräver mycket av sina utövare. Det krävs tekniska färdigheter för att kunna hantera klubba och puck i hög fart, men också fysisk styrka för att kunna ta emot och dela ut tacklingar. Tacklingarna är en del av spelet och, enligt många, en del av sportens attraktionskraft. Tacklingar är dock inte enbart en frukt av fysisk styrka, utan här fordras det också teknik. Felaktig teknik leder till felaktiga tacklingar som i sin tur leder till skador och utvisningar. En schysst tackling värderas högt, låt vara att den är tuff och orsakar smärta. På isen smäller det och alla måste vara beredda på det. Om detta tycks konsensus råda i ishockeyvärlden, åtminstone från medialt håll. Detta är något som tidigare NHL-proffset Johan Garpenlov befäster i en artikel i Aftonbladet från hösten 2013, apropå en långt gången debatt gällande huvudskador:

*”I regelboken står det att en spelare är ansvarig för att hålla sitt huvud högt och ska vara medveten om att han kan bli tacklad. Att bli tacklad är en del av spelet och spelarna ska vara förberedda på att skydda sig själva på ett av reglerna tillåtet sätt.”*¹

Garpenlov framhåller i artikeln att det är fel att enbart inskränka den tacklande spelarens friheter. Istället betonar han mottagarens ansvar, ett tänkande i stil med ”är man med i leken får man leken tåla”. Ståndpunkten är inte unik. Ishockey är enligt många en kamp och det gäller båda parter. Ishockeyläkaren och professorn i idrottsmedicin, Yelverton Tegner, uttrycker en något mer nyanserad bild:

¹ Garpenlov, Johan, *Huvudlös rädsla för tacklingar*, krönika i Sportbladet 2013-10-31. Länk: <http://www.aftonbladet.se/sportbladet/kronikor/garpenlov/article17757339.ab#>

*”Den fysiska biten är lite av nerven i hockey. Nu tycker jag att det har gått över gränsen men jag är ingen förespråkare för att ta bort tacklingar helt. Om spelarna bara följer reglerna så tror jag att vi kan få ned frekvensen för allvarliga skador och ändå behålla en intressant och intensiv hockey.”*²

Om man bara håller sig till reglerna så minskar skaderisken. Det låter förstås rimligt, men om man tittar på vad som sägs vara orsakerna till det ökade antalet skador uppstår en annan diskussion. De flesta röster inom debatten är överens om att tacklingarna mot huvudet är ett resultat av att spelarna idag är fysiskt starkare än tidigare. Mer utvecklade träningsformer, specialiserad kost och hårdare konkurrens är exempel på förklaringar till detta. Antalet hjärnskakningar till följd av fysiskt spel sägs ha ökat stadigt sedan 1980-talet, detta trots att en regel om förbud mot huvudtacklingar infördes i början av 2000-talet. Det finns även forskning på området.³ Jag vill ändå mena att det finns problem med påståendet i hur mycket hjärnskakningarna faktiskt har ökat, eftersom den upplevda ökningen också skulle kunna bero på mer kunskap och högre medvetenhet om huvudskador – något som inte diskuteras i den bedrivna forskningen. En hypotes är att hjärnskakningar tidigare förbisågs på grund av machoideal och bristande kunskap, särskilt eftersom ishockey under lång tid spelades utan krav på hjälm.

Har det tuffa spelet gjort svensk ishockey våldsam? Det beror på vem man frågar och det finns också variation i hur man handskas med detta. I slutet av november 2014 meddelade ishockeylaget Modo Hockey att de rekryterat en 42-årig amerikan vid namn Donald Brashear.⁴ Värvingen väckte stor uppståndelse, inte bara för att Brashear egentligen slutat spela professionell ishockey sedan två år, utan också för hans historik som spelare. På över 1000 NHL-matcher hade han visserligen gjort 85 mål, men det mest iögonfallande var att han tillbringat 2634 minuter i utvisningsbåset och varit känd som en av de mest våldsamma spelarna i NHL's historia.⁵ Varför rekryterade Modo honom? För assisterande sportchefen Peter Forsberg, även han tidigare NHL-proffs, var det ingen tvekan.

² Ibid

³ Bergström, Torbjörn, *Fler hjärnskakningar bland elitishockeyspelare*, Centrum för idrottsforskning nr 3 (2012), länk: <http://centrumforidrottsforskning.se/wp-content/uploads/2014/04/Hjarnskakningar-bland-elithockeyspelare.pdf>

⁴ *Donald Brashear klar för Modo*, Modo Hockeys officiella webbplats, länk: <http://www.modohockey.se/artikel/60489>

⁵ *Donald Brashear's career statistics*, Elite Hockey Prospects, länk: <http://www.eliteprospects.com/player.php?player=9094>

*”Han kommer inte producera en massa mål men kommer att tillföra fysiskt spel och trygghet.”*⁶

Värvningen av Brashear, men även uttalandet av Forsberg, väckte uppmärksamhet i medierna. De flesta var överens om att svensk ishockey stod inför något helt nytt. Aldrig tidigare hade en spelare värvats på enbart dessa premisser. Brashear är, kort sagt, mest känd för sina kvaliteter som slagskämpe. Oavsett hur väl Forsberg lindade in sin kommentar, att Brashear skulle tillföra fysiskt spel och *trygghet*, ansåg många att syftet med värvningen var klart: Modo är ett lag med många unga spelare som man gärna vill vårda. Med Brashear i laget ska dessa skyddas från motståndarnas fula spel. En slags polis helt enkelt. Samtidigt brottas flera ishockeylag med vikande publiksiffror, något som gett debatten ytterligare en dimension.

Behövs en slagskämpe i svensk ishockey och uppskattas det av publiken? Här råder olika bud. Magnus Wernblom, tidigare Modospelare och numera juniortränare, anser att det behövs en mer tillåtande attityd mot slagsmål och att publiken sannolikt kommer att gilla det.

*”Det behövs lite mer drag runt matcherna. Jag tror att det skulle vara positivt.”*⁷

Publiksnittet måste upp och klubbarna söker efter metoder. Brashear skulle kunna ses som en injektion för att skapa intresse. Men högre upp i Modos organisation tog man avstånd från Wernbloms uttalande. Klubbens ordförande, Tomas Byberg, sade så här i en intervju med Radiosporten i Sveriges Radio:

*”Först och främst fostrar vi en hel ungdomskull och det är inga ungdomar som vi fostrar till slagsmål, snarare tvärtom. Modo står ju verkligen för en helt annan typ av hockey.”*⁸

⁶ Donald Brashear klar för Modo, artikel

⁷ Wernblom vill ha fler fighter för att locka tillbaka publiken, Radiosporten i Sveriges Radio, 2014-11-25, länk:

http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=2688&grupp=8152&_suid=1417523037455036279422184452415

⁸ Modo försvarar positiv hockey: ”Det är Magnus egna uppfattning”, Radiosporten i Sveriges Radio 2014-11-25, länk:

http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=2688&grupp=8152&_suid=1417523037455036279422184452415

Bylund har även stöd från Svenska Ishockeyförbundet, vars ordförande Christer Englund också tillbakavisar Wernbloms önskan om att tillåta slagsmål.⁹ Vad man kan utläsa av debatten är att de som förespråkar slagsmål och ökat fysiskt spel ofta är mediala röster eller tränare utan speciellt hög grad av formell beslutanderätt. De som framhåller och vurmar för regelverket, i det här fallet att slagsmål inte hör hemma i svensk ishockey, är i regel högre uppsatta personer i klubbledningar eller inom Svenska Ishockeyförbundet.

Har ishockeyn blivit dum?

Filosofiska rummet i Sveriges Radio tar ofta upp fenomen som engagerar och förbryllar. I avsnittet *Den dumma idrotten* diskuterar panelen bestående av idéhistorikern Sverker Sörlin, filosofen Kutte Jönsson och skribenten Jenny Maria Nilsson påståendet om att idrott är antiintellektuellt.¹⁰ Tesen är att idrottare inte i första hand uppskattas på grund av deras intelligens, utan att det älskvärda snarare sitter i deras förmåga att tukta sina kroppar och utföra idrottsliga bragder – kort uttryckt, de är snabbare i benen än i huvudet. Sörlin menar att det fördummande kan ha att göra med en slags påtvingad kollektivism som idrotten innebär. Att helt enkelt avskärma sig från den ”övriga världen” och istället ägna sig åt idrott, oavsett om det handlar om att utöva eller att beskåda. Samtidigt är detta en fascination och engagerar många människor – till exempel journalister och forskare.

Man kan fundera över hur detta resonemang kan appliceras på svensk ishockey. Är Peter Forsbergs (och säkert många med honom) ståndpunkt att betrakta som något fördummande? Kan man tolka det som att Donald Brashear kanske inte är någon smart kille, men att han är underhållande att se och ger publiken något de saknat i den svenska ishockeyn? Eller, är det att betrakta som ett krafttag mot det brutala spelet där tacklingar mot huvudet blir allt vanligare? Slutligen – är det ett sätt att röra om i grytan och bilda publicitet runt svensk hockey i allmänhet och Modo Hockey i synnerhet? Jag tror att det är en kombination av ovanstående. Trots att Brashear enligt vissa källor talar fyra språk och spelar flera instrument har berättelsen om honom kommit att handla om den primitiva slagskampen, som värvats för att frälsa Modo och alla som kan tänkas ha en åsikt om honom och om det fysiska spelet.

⁹ *Ishockeyförbundets ordförande: slagsmål hör inte hemma på hockeybanorna*, Radiosporten i Sveriges Radio 2014-11-27, länk:

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=110&artikel=6029926>

¹⁰ *Den dumma idrotten*, Filosofiska rummet i Sveriges Radio, 13/5 – 2012, länk:
<http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/46850?programid=793>

Undersökningens upplägg

Debatten om huvudskador och historien om Donald Brashear knyter an till uppsatsens syfte som ju är att undersöka maskulinitetsideal inom ishockey. I nästkommande avsnitt ska jag redogöra för, samt diskutera, definitionen av maskulinitet och hur det kan användas. Men en tidig utgångspunkt är att ishockey är en sport som traditionellt utövats, och utövas, av män. Ishockey som spelas av kvinnor jämförs ständigt med den ”riktiga” ishockeyn som spelas av män. Ideal om maskulinitet ska också kopplas till ideal om fair play och respekt som sedan länge genomsyrat i stort sett all organiserad idrott. Tidsmässigt tar jag min utgångspunkt i slutet av 1960-talet, i en tid då svensk ishockey i hög grad började professionaliseras. Sverige hade fått sitt första NHL-proffs i Ulf Sterner 1964 och ishockey hade blivit mer angeläget i och med TV:s genombrott.

Vad gällde själva spelet hamnade fokus allt mer på att främja en utveckling för att kunna mäta sig med andra nationer, främst Kanada och dåvarande Sovjetunionen. Detta kommer jag att skriva mer om under avsnittet om historisk bakgrund. Sverige strävade efter att spelmässigt placera sig någonstans mittemellan det brutala kanadensiska spelet och den disciplinerade, tekniskt överlägsna ishockey som kännetecknade Sovjetunionen. Samtidigt hade man en ambition om att ytterligare integrera sporten i samhället. En debattartikel i *Tidningen Hockey* från 1974 kan illustrera en typ av samtal som fördes:

*”En viktig detalj som idag är mycket försummad är att vi arbetar väldigt lite på skolan och det övriga samhället. Här ligger basketen mycket längre fram. Det finns många lärare som med förakt ser på ishockeyn och tycker den är brutal och själsligt demoraliserande. Om de istället fick klart för sig att vi kräver ordning, stor insats från spelare, absolut inte röka eller dricka öl, samt att ishockeyn har många moment gemensamt med t.ex operabalett så som ”musikalitet” (spelsinne), kropps kontroll, balans, samarbete på scen (isen) skulle vi få deras stöd i betydligt större utsträckning”.*¹¹

Detta sökande efter en gemensam plattform signalerar en förändring mot ett mer systematiserat sportutövande. Att låta ishockeyn inkluderas i fler samhällsinstitutioner kan ses som ett led i att öka intresset och därmed också sportens popularitet. Detta kommer jag att utveckla senare i texten. Härnäst ska jag redogöra för en historisk bakgrund om ishockey, för

¹¹ *Tidningen Hockey*, utgiven av Svenska Ishockeyförbundet, nr 4 1974

att senare gå in på teoretiska utgångspunkter gällande maskulinitet och fair play och på vilka sätt jag menar att dessa utgångspunkter har relevans för min uppsats.

Historisk bakgrund

Ishockeyns tidiga historia

Ingen vet exakt var eller när ishockeyn föddes. Några försök som gjorts för att reda ut detta har pekat på bland annat bollsporter i forna Asien och i det förindustriella Europa. Det troligaste är dock att sporten härstammar från Kanada och kan ha spelats i någon form redan under 1600-talet. Vad som däremot är känt är att termen ”hockey” myntades under 1800-talet för att beteckna de olika - men ofta närbesläktade - sporter som spelades på frusna sjöar och vattendrag runt om i Nordamerika.

Vad just termen ”hockey” är tänkt att betyda är inte helt känt, men det finns olika förslag: ett är att det härstammar från engelskans ”hooked” (”böjd”) och ett annat att det kommer från franskans ”hoquet” (som betyder ungefär ”herdestav”).

Andra teorier gör gällande att termen går att spåra till dåtida kraftuttryck, exempelvis ”hoogee” (”aj, det gör ont”).¹² Även om ishockeyns tidiga ursprung är svårt att reda ut finns en bestämd uppfattning om att det organiserade spelet tog sin början i Montreal, Kanada, under 1870-talet. Det var där ishockeyns olika varianter började utformas till en enhetlig sport med regler och system. Den första regelrätta ishockeymatchen sägs också ha ägt rum i just Montreal, i mars 1875.¹³

Till Europa kom ishockeyn troligtvis något senare. Något som gör det svårt att fastslå exakt tidpunkt är att bandyn, vars ursprung också är oklart, till en början gick under namnet hockey. Några menar att ishockeyn först fick fäste i England, andra hävdar att sporten tidigt utövades i andra europeiska länder. En tämligen odiskutabel punkt i ishockeyns tidiga historia är annars grundandet av internationella ishockeyförbundet, *Ligue Internationale de Hockey sur Glace*, som skedde i Paris 1908. Under 1950-talet bytte man namn till det nuvarande *International Ice Hockey Federation* (förkortat IIHF). I Schweiz 1910 anordnades också den första EM-turneringen länder emellan.

¹² Stark, Tobias, *Folkhemmet på is – Ishockey, modernisering och nationell identitet i Sverige 1920-1972*, Linneuniversitetet: institutionen för kulturvetenskaper (2010), sid 77.

¹³ Stark (2010), sid 78.

Sverige ställde upp med sitt första landslag i 1920 års OS-turnering i belgiska Antwerpen och slutade på en fjärde plats, vilket får anses imponerande eftersom inget organiserat spel ännu fanns i Sverige. Det kan sägas vara vid denna period, strax efter första världskrigets slut, som ishockeyn tog fart rejält. Fler länder började delta i turneringar och nivån på spelet blev högre, inte minst eftersom många kanadensare – spelare från hockeyns ”hemland” – både spelade och verkade som tränare i europeiska länder och därmed bistod med mer kunskap om spelet och hur det skulle utvecklas på bästa sätt.¹⁴

Från 1930-talet och framåt började ishockeyn spridas även utanför Europa. Japan ställde upp i VM i franska Chamonix 1930 och några år senare spelades ett antal uppvisningsmatcher mellan brittiska lag i Sydafrika. Det var främst under åren efter andra världskriget som ishockeyn tog fart ordentligt, mycket på grund av den allt tydligare kopplingen till nationen. Många länder mönstrade landslag vilket lade grunden till att göra sporten populär.

Svensk ishockeys framväxt

OS i Antwerpen kan betraktas som ett slags startskott för ishockeyn i Sverige, även om laget i stort sett bestod av omskolade bandyspelare.¹⁵ 1923 spelades den första serien som bestod av ett fåtal lag, i stort sett alla från Stockholm. Alla matcher spelades på Stockholms stadion. Först några år senare började övriga delar av landet komma igång, och när det väl hände tog utvecklingen fart. Inför säsongen 1937/1938 hade den högsta serien 18 lag som tillsammans representerade stora delar av landet. Det var också 1938, i VM-turneringen i Prag, som Sverige för första gången deltog med tre kronor på tröjorna – där och då föddes alltså Tre Kronor som sedan dess varit en allmän benämning av Sveriges ishockeylandslag.¹⁶ Andra världskriget satte tillfälligt stopp för vidare expansion, men när kriget var över ritades ishockeykartan om på allvar – både i Sverige och internationellt.¹⁷ I Tobias Starks avhandling beskrivs hur den svenska idrottsrörelsen expanderade kraftigt under efterkrigstiden. Expansionen kan kopplas ihop med den kraftiga ekonomiska tillväxt som ägde rum åren efter kriget, något som skedde såväl i Sverige som internationellt.

Arbetslösheten minskade och den industriella produktionen ökade, vilket ledde till ett materiellt och ekonomiskt välstånd som världen aldrig tidigare skådat. Av de idrotter som

¹⁴ Stark (2010), sid 86.

¹⁵ *Svensk Ishockey 75 år del 1*, jubileumsverk från Svenska Ishockeyförbundet: Idrottsföretaget förlags AB (1997), sid 16.

¹⁶ Stark (2010), sid 160.

¹⁷ Stark (2010), sid 87.

ökade mest i popularitet låg ishockeyn i topp. Centreringen kring Stockholm, som kännetecknat sporten före kriget, började luckras upp och ishockeyn spred sig snabbt över hela landet, vilket också medförde en rörelse över klassgränser. Ishockeyn hade tidigare ansetts vara en ”societetssport”, men den geografiska expansionen gjorde att den även fick fäste i mer arbetarorienterade städer. En viktig förklaring till spridningen är att det byggdes fler idrottsanläggningar och att dessa drevs i kommunal regi. Ishockeyföreningarna ökade därmed dramatiskt i antal, särskilt under senare delen av 1950-talet. Spridningen av ishockey gick tidsmässigt hand i hand med samhällsutvecklingen.

Hela idrottsrörelsens starka tillväxt ledde till att en gradvis förändring började ske. Förändringen handlade om en ökad byråkratisering, specialisering och professionalisering som märktes tydligt i ishockeyn. Amatörbegreppet, som stått sig starkt ända sedan idrottsrörelsen låg i sin linda, började ifrågasättas. Debatten ledde till att paraplyorganisationen Riksidrottsförbundet 1948 överlät till de respektive idrotterna att behandla frågan själva. 1967 avskaffades slutligen amatörregeln i svensk ishockey, men internationellt stod sig dock amatöridealet så pass starkt att det inte blev någon reell skillnad för de som var aktiva på den högsta nivån.

De flesta som spelade hade fortfarande annan sysselsättning vid sidan av. Men fler ishockeyklubbar ledde ändå till att fler började spela. På så vis ökade sporten vad gällde antal utövare. Vad gällde publiken och det allmänna intresset för ishockey var utvecklingen i omvärlden högst avgörande. När andra världskriget tog slut dröjde det inte länge innan spänningarna mellan USA och Sovjet utlöste det kalla kriget. Kanada, tillsammans med Sverige, hade länge varit en stark kraft inom den internationella ishockeyn och vunnit det mesta under 1950-talet. Men från 1960-talets början fick man konkurrens från öst, då Sovjet på ett tämligen överraskande vis började dominera, detta som i ett led i att visa upp unionens ”förträfflighet”, med det yttersta syftet att slå västmakterna. Och Sovjet vann mycket riktigt i stort sett alla VM-turneringar under 1960-talet, likaså dominerade de under de kommande två decennierna.

Den internationella konkurrensen, kombinerat med TV's stora genombrott, gjorde att ishockey snabbt blev Sveriges mest populära sport efter fotboll. Tobias Stark visar i sin avhandling att ishockeyn i kombination med det mediala genombrottet i hög grad var bidragande till stärkandet av den nationella identiteten. Medierna ”synkroniserade” Sverige och bidrog till en ”vi”-känsla.¹⁸ Konkurrensen blev också viktig i arbetet med att

¹⁸ Stark (2010), sid 227.

professionalisera ishockeyn i Sverige. För att mäta sig med andra länder var det tvunget att man började ägna sig åt barmarksträning, bättre kosthållning och mer utvecklingsarbete redan från unga år. Sveriges relation med Sovjet stärktes allt mer och träningsmetoderna hämtades till stor del från ryskt håll. 1960-talet blev också ett framgångsrikt årtionde för svensk landslagsishockey sett till antal medaljer.¹⁹

En viktig händelse, som sannolikt bidrog till att både svensk och internationell ishockey gick i en specifik riktning, var att tacklingar över hela banan blev tillåtna 1969 (tidigare fick man bara tackla på sin egen planhalva). Detta öppnade upp för ett mer fysiskt spel i såväl Europa som Nordamerika. I protest mot att inte få mönstra professionella spelare bojkottade Kanada samtliga VM-turneringar mellan 1970 och 1976, vilket gjorde att Sveriges huvudmotståndare under första halvan av decenniet var Sovjetunionen.²⁰

Även i Sverige började amatöridealet sakta luckras upp och allt fler spelare ville satsa på en professionell karriär. Detta gjorde att många flyttade till NHL eller andra mindre proffsliigor i Europa. Det talades om en ”proffsflykt” som kunde urholka svensk ishockey, vilket ledde till en debatt om huruvida Sverige skulle satsa på professionella ishockeyspelare eller inte. 1975 grundades så Elitserien som allttjämt är den högsta divisionen i Sverige, numera under namnet SHL (Svenska Hockeyligan).

Teoretiska utgångspunkter

En konstruktivistisk ansats

Uppsatsen ansluter sig till ett konstruktivistiskt kunskapsideal. Detta innebär att det inte finns någon ambition att presentera en absolut och deduktiv sanning om det som undersöks. I grunden finns tankar om hermeneutik som betyder att tolka eller tyda.²¹ Det handlar om att ha ett kritiskt förhållningssätt till den etablerade sanningen och att betrakta kunskap som något socialt konstruerat. Detta manifesteras i denna uppsats genom en strävan att urskilja maktförhållanden och att verka för en förståelse av dessa. Som Winter Jörgensen och Phillips uttrycker det, handlar ett konstruktivistiskt synsätt om att vår kunskap om världen alltid är

¹⁹ *Svensk Ishockey 75 år del 1* (1997), sid 53.

²⁰ *Svensk Ishockey 75 år del 1* (1997), sid 60.

²¹ Kjeldstadli, Knut, *Det förflutna är inte vad det en gång var*, Lund: Studentlitteratur (1998), sid 125.

historiskt och kulturellt präglad.²² En persons sanning behöver inte vara en annan persons sanning.

Kort om mansforskning

Maskulinitet är denna uppsats viktigaste begrepp. Ordet används olika beroende på vem som talar och därför är det viktigt att redogöra för hur jag väljer att se på det. På engelska kan ordet *masculinity* översättas till svenska som både maskulinitet och manlighet. Ibland används de båda orden synonymt. Claes Ekenstam tycks göra detta i artikeln *Mansforskningens framtid och bakgrund*, i vilken han tar ett omfattande grepp om mäns historiska dominans gällande såväl samhället som historieskrivning om samhället, samt hur den poststrukturalistiska forskningstraditionen närmat sig maktförhållanden mellan män och kvinnor.²³ Mansforskningens framväxt springer ur genusforskning som i sin tur härstammar från feministisk forskning. Feministisk forskning tar utgångspunkt i de strukturella maktskillnaderna som historiskt funnits mellan män och kvinnor. Ur den feministiska forskningen utvecklades under 1980-talet genusforskningen, till stor del tack vare den svenska historikern Yvonne Hirdman vars teorier om genussystemet och genuskontraktet fick stort genomslag.²⁴

Genusforskningen handlade under lång tid om att belysa maktskillnader mellan män och kvinnor, men utvecklades sedermera till att även innefatta sociala och kulturella konstruktioner av kvinnlighet. Sedermera tillkom intresse av att forska i samma termer gällande män.²⁵ Under 1990-talet etablerades mansforskning som forskningsämne, inte minst genom att teoriutvecklingen på området tog fart. Den mest inflytelserika teoretikern på området är sociologen R.W. Connell.

R.W. Connell och hegemonisk maskulinitet

Connells maskulinitetsteori grundar sig i att det i ett socialt sammanhang finns flera maskuliniteter som förhåller sig till varandra. Maskuliniteter skapas genom social praktik och sociala relationer. Dessa maskuliniteter är inte statiska utan samspelar dynamiskt. Bland de

²² Winther Jörgensen, Marianne & Philips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Lund: Studentlitteratur (2000), sid 11.

²³ Ekenstam, Claes, ”Mansforskningens bakgrund och framtid – Några teoretiska reflexioner”, *NORMA: International Journal for Masculinity studies*, nr 1.1 (2006)

²⁴ Hirdman, Yvonne, ”Genussystemet – teoretiska funderingar kring kvinnors sociala underordning”, *Maktutredningens huvudrapport*, SOU 1990:44, sid 54.

²⁵ Ekenstam (2006), sid 3.

maskuliniteter som samspelar finns alltid en som är dominerande och innehar makten – detta är den *hegemoniska* maskuliniteten eller det *hegemoniska projektet*.²⁶ Här blir det tydligt att Connells teori härstammar ur en marxistisk forskningstradition. Hegemonibegreppet är skapat av italienaren Antonio Gramsci, en inflytelserik tänkare inom den marxistiska forskningen. Hegemoni har att göra med makt och ordet kan mycket förenklat förklaras som att inneha den härskande makten över kulturen – i Gramscis fall manifesterat i ett klassperspektiv, där borgarklassen har makten över arbetarklassen såväl intellektuellt som moraliskt. Hegemonin bestämmer vad som innebär förnuft, vad som är rätt och vad som är fel. Detta förklarar borgarklassens överläge gentemot arbetarklassen. Hegemonin är, sin dominans till trots, alltid utsatt för konkurrens genom oppositionella strömningar och kan teoretiskt sett alltid avskaffas. Det är också själva grundidén med den hegemoniska maskuliniteten.

Den hegemoniska maskuliniteten är den maskulinitet som vid en viss tid och i en viss situation anses vara idealbilden av maskulinitet. Den upprätthålls inte nödvändigtvis genom att alla män uppfyller den, men däremot hävdas dess auktoritet genom att den ställs i relation till maskuliniteter som *inte* anses nå upp till normen. För liksom det finns en hegemonisk maskulinitet, finns det också andra maskuliniteter som konkurrerar vilket gör maskuliniteter till något föränderligt. Bland maskuliniteter som konkurrerar med den hegemoniska talar man om *underordnad* maskulinitet, *delaktig* maskulinitet samt *marginaliserad* maskulinitet.²⁷ Connell påpekar att det inte behöver finnas endast en maskulinitet av varje sort, alltså inte *en* arbetarklassmaskulinitet eller *en* svart maskulinitet. Maskuliniteterna verkar och förändras intersektionellt, det vill säga genom inbördes relationer till klass, etnicitet och sexualitet. Den hegemoniska maskuliniteten kan alltid avsättas och ersättas av någon annan när en sådan situation uppstår.²⁸

Den flexibla teorin till trots finns det enligt Connell vissa etablerade sanningar om maskulinitet, till exempel att i västvärlden är den heterosexuella mannen överordnad den homosexuella mannen. Den västerländske mannen förväntas i regel också vara självständig, kontrollerad, fysiskt stark och ha förmågan att göra kvinnor gravida. Men, om den heterosexuella mannen inte kan leva upp till det ideal som det hegemoniska projektet kräver, exempelvis att han associeras med någon form av femininitet, kan han alltså förpassas nedåt i hierarkin.

²⁶ Connell, R.W, *Maskuliniteter*, översättn: Åsa Lindén, Daidalos Förlag: Göteborg (1995), sid 100.

²⁷ Connell (1995), sid 77.

²⁸ Connell (1995), sid 76.

Trots flexibiliteten som omgärdar Connells teori, att den hegemoniska maskuliniteten är föränderlig och utbytbar, har Connell fått kritik för att det hegemoniska ideal han identifierar hos den västerländske mannen är allt för statiskt och oflekterat. Denna kritik kommer från flera håll. Margaret Wetherell och Nigel Edley menar att det är hämmande att låsa fast den hegemoniska idealtypen i en enda maskulinitet – som de andra maskuliniteterna måste konkurrera med. Istället vill de vidga synen på hegemonisk maskulinitet från att bara innefatta en enda, till att det kan finnas flera hegemoniska maskuliniteter samtidigt. De maskuliniteter som Connell betraktar som antingen delaktiga eller motståndare, kan istället vara både och på samma gång, beroende på situation.²⁹ Liknande tankegångar presenteras av den amerikanske sociologen Eric Anderson, som i sin forskning om brittiska universitetsatleter lanserat begreppet inkluderande maskulinitet. Inkluderande maskulinitet syftar till att belysa hur män inte längre tvunget värjer sig mot intimitet och homosexualitet för att bevisa manlighet.³⁰ Män har idag större friheter att själva forma sina maskuliniteter. Den visar också att de maskulinitetsideal som råder till stor del är en produkt av vuxenvärldens förväntningar på hur killar och tjejer ska vara. Anderson menar att Connells tankar om den hegemoniska maskuliniteten bygger på en idé om att manlighet upprätthålls genom uppvisande av homofobi, misogyni och sexism. Detta betraktar han som föråldrat. Han kallar den istället ”ortodox maskulinitet” och ställer den mot den nyutvecklade inkluderande maskuliniteten, som får näring i ett samhälle som allt mindre präglas av homofobi.

När jag talar om vilka förväntningar som ställs på ishockeyspelare i syfte att driva på svensk ishockeys utveckling, talar jag mer specifikt om hur ishockeyspelare bör bete sig och vilka egenskaper som anses vara eftersträvansvärda. Detta i linje med Nationalencyklopedins definition av *maskulin* som ”egenskaper som många människor tycker är typiska för män”.³¹ Maskulinitet är begreppet som rymmer dessa tankar och föreställningar. Teorimässigt tar jag avstamp i R.W. Connells tankar om maskulinitet som något föränderligt, men väljer att utveckla den i en riktning som Anderson och Wetherell/Edley förespråkar. Jag ser det som att det kan finnas flera hegemoniska maskuliniteter som både kan samarbeta och motarbeta varandra. I övrigt anser jag Connells teori vara lämplig eftersom den är så pass dynamisk. Den lämpar sig väl för att kombineras med diskursanalys, samt för att undersöka förändring i maskuliniteter över tid. Jag vill ändå lyfta en fråga: Kan ishockey förstås som en social

²⁹ Wetherell, Margaret & Edley, Nigel, “Negotiating hegemonic masculinity: Imaginary positions and psycho-discursive practices”, *Feminism & Psychology* nr 9 (1999), sid 335-356.

³⁰ Anderson, Eric, *Inclusive masculinity – the changing nature of masculinities*, New York: Routledge (2009), sid 19.

³¹ Nationalencyklopedin, 2011. *Maskulin*.

praktik som innefattar sociala relationer? Mitt svar är ja. Ishockey är en lagsport där sammansättningen av människor gör att sociala relationer uppstår. Det finns ofta tydliga roller inom ett lag, både officiella och outtalade. Någon är en ledarfigur, någon är en stjärna, någon är en slitvarg och så vidare. Sammansättningen gör maskuliniteterna föränderliga vilket gör att Connells teori är väl lämpad. På det viset ser jag uppsatsens ämne som passande för uppgiften – även om det ju är diskussionen om svensk ishockey jag är ute efter att undersöka, det vill säga, jag utgår från andra människors berättelser och idéer. Denna potentiella problematik diskuteras mer ingående i ett källkritiskt avsnitt senare i uppsatsen.

Jag kommer, sammanfattningsvis, att med inspiration av Connells teori undersöka vilka hegemoniska maskuliniteter (idealtyper) som skapas i diskussionen kring hur ishockeyspelare bör vara, samt hur dessa förändras över tid och vilka konsekvenser detta får.

Fair Play

Idéer om rent spel, eller fair play, är centrala för uppsatsen och jag väljer att se det som en teoretisk utgångspunkt. Vad innebär då fair play? Fair play kan sammanfattas som ett ideal, ett eftersträvansvärt tillstånd som omfattar såväl utövare som arrangörer inom idrottens värld. Förklaringar och tolkningar kan med fördel sökas i filosofin. Filosofen Sigmund Loland kallar fair play ”A moral norm system” och menar att det i grunden handlar om rättvisa. Med hjälp av normer avgör vi vad som är moraliskt rätt och omsätter detta i vårt idrottsutövande. Loland identifierar två typer av fair play – formell samt informell. Formell fair play omfattar de skrivna reglerna, exempelvis hur många spelare som ska vara på fotbollsplanen. Formell fair play förutsätter att reglerna tolkas som rättvisa. Informell fair play koncentreras till allt som sker däremellan – förenklat kan det sägas handla om attityder hos utövare, ledare och arrangörer.³² Ofta koncentreras fair play till att handla om idrottsutövarna, men i boken *Matchen som aldrig ägde rum* behandlar Kutte Jönsson delvis ämnet ur ett arrangörsperspektiv, exemplifierat genom en händelse i OS i Peking 2008 då den svenske brottaren Ara Abrahamian togs ifrån sin bronsmedalj under korrupta former och svarade med en protest.³³

Jönsson argumenterar vidare för att fair play till ytan är ett ganska enkelt och lättförståeligt begrepp – det handlar om att vara hygglig och rättvis – men att det blir mer

³² Loland, Sigmund, *Fair play in sports – A moral norm system*, New York (2002), sid 41.

³³ Jönsson, Kutte, *Matchen som aldrig ägde rum – och ytterligare åtta kapitel om idrott, etik och politik*, Falun (2010), sid 20.

komplext ju närmare kärnan man kommer. En match är ingen match om inte vissa regler sätts upp och efterföljs, givet uppfattningen att reglerna är rättvisa. Den som fuskar eller bryter mot reglerna bryter därmed överenskommelsen om fair play. Jönsson tar också upp formell samt informell fair play och menar att den senare i många fall väger tyngre. Informella regelbrott ses i många fall som värre än formella. Fair play handlar mycket om fostran, men kan framförallt ses som ”en styrning av beteenden”.³⁴ I uppsatsen kommer begreppet fair play fortsättningsvis endast syfta på informell fair play om inget annat anges.

Historiskt har fair play kopplats ihop med klass. I 1800-talets England, ofta sett som platsen för tävlingsidrottens födelse, var sport något som berörde eliten i samhället. De sportutövande männen skulle, genom tävlingsidrottande, fostras till att utgöra morgondagens överklass. Fair play blev således en symbol för män som kunde bete sig civiliserat, i detta fall manifesterat genom sportutövande. I takt med demokratiseringen av idrotten, som skedde i takt med industrialiseringen och den ekonomiska utvecklingen, fick lägre samhällsklasser tillträde till sportens värld. Här uppstod behovet av konkreta regler för att stävja sportutövandet eftersom man ansåg att arbetarklassen inte kunde uppföra sig lika väl som överklassen. Kutte Jönsson menar att demokratiseringen av sporten förstärkt det konservativa gentlemanidealet, att det ”sipprat ner genom samhällsklasserna”.

Än idag omfattar fair play samma ideal som i 1800-talets England. Då gällde det att med sportens hjälp fostra morgondagens elit. Idag är målet att fostrandet ska omfatta alla samhällsklasser.³⁵ Liksom hela idrottsrörelsen, som traditionellt varit en arena för män, är också idealet om fair play tydligt genuskodat – det har historiskt handlat om att fostra män. Kopplingen mellan fair play och klass är etablerad i forskningen, men min uppfattning är att genusperspektivet inte riktigt kommit fram. Jag avser därför att belysa detta i uppsatsen genom att undersöka maskulinitet. Connells teori om maskuliniteter tycker jag samspelar väl med fair play. Utgångspunkten om att maskuliniteter är föränderliga ger möjlighet att undersöka hur det relativt statiska fair play-idealet påverkas av förändring. Frågor som kan uppstå är: Lyfts det fram aktivt för att visas upp i sin förträfflighet? Är det outtalat men underförstått? Eller kräver omständigheterna att fair play rentav måste påminnas om och därmed ges en stävjande effekt?

³⁴ Jönsson (2010), sid 23.

³⁵ Jönsson (2010), sid 33.

Forskningsläge

Här kommer jag att presentera forskning som gjorts på områden som ligger nära det jag själv vill undersöka. Jag kommer också att positionera mig gentemot den tidigare forskningen för att på så vis tydliggöra mina egna avsikter. Först kommer jag att redogöra för det idrottshistoriska fältet i en vidare bemärkelse, därefter rikta in mig på forskning om ishockey specifikt.

Idrott och kön – en forskningsöversikt

Eva Olofssons avhandling från 1989 var en tidig svensk publikation som behandlade idrottsrörelsen historiskt ur ett genusperspektiv. Hon kom till slutsatsen att idrotten i Sverige har ett tydligt genussystem som innebär att idrotten är skapad av och för män, samt även berättad av män.³⁶ Efter Olofssons avhandling och under det följande 1990-talet har det tillkommit fler studier och rapporter med liknande konstruktivistiska ansatser.

Helena Tolvhed har berört maskulinitet i sin avhandling, där hon undersökt den svenska veckopressens rapporteringar från de olympiska spelen åren 1948-1972. Tolvhed analyserar hur både manliga och kvinnliga framställts i tidningarna i samband med turneringarna. Begreppen *kropp* och *nation* utgör avhandlingens grundpelare, varigenom maktdimensioner som kön, klass, etnicitet och generation analyseras. Maskuliniteten är, enligt Tolvhed, starkt kopplad till föreställningar om nationell identitet. De bilder som framträder i materialet föreställer ”aktiva manskroppar stadda i kraftfull och häftig framåtrörelse, i en kamp mot andra manskroppar vid de olympiska tävlingarna”.³⁷ Vad som särskilt utmärker det svenska är bilderna och bildtexterna tillsammans, där den svenske mannen beskrivs som djärv, tapper och disciplinerad. Tolvhed menar här att den svenske mannen å ena sidan uppfattas som fysiskt aktiv och målinriktad, men å andra sidan kontrollerad och disciplinerad. Svenska män krigar, kämpar och forcerar sig framåt mot segern. Kroppen används, slits och släpas för att vinna tävlingar och på det viset förtjäna nationens och folkets kärlek. Svensk maskulinitet handlar, enklare uttryckt, i hög grad om att skapa hjältar.³⁸

Vad gäller forskning som riktat in sig på enskilda sporter finns flertalet bidrag. Många är inriktade mot fotboll. Jesper Fundbergs avhandling *Kom igen, gubbar!* visar hur

³⁶ Olofsson, Eva, *Har kvinnorna en sportslig chans? Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet*, Umeå universitet (1989), sid 56.

³⁷ Tolvhed, Helena, *Nationen på spel – kropp, kön och svenskhet i populärpressens representationer av olympiska spel 1948-1972*, Lund: Bokförlaget h:ström (2008), sid 96.

³⁸ Tolvhed (2008), sid 98.

könsstrukturer bevaras och reproduceras i ett pojkfotbollslag. Fundberg använder, likt jag själv ämnar göra, R.W. Connells maskulinitetsteori för att belysa detta och identifierar idealet om en manlig idrottskropp som ska tåla smärta, bita ihop och tycka om att konkurrera. Spelarna förväntas kunna göra avvägningar om när det är okej att visa känslor, till exempel fira när någon gör mål, och när det inte är det.³⁹ Fundberg visar också hur spelarna bevisar sin maskulinitet genom att ställa den mot vad den *inte* är, så som att kalla varandra för bög, kärring och invandrare.⁴⁰ Att analysera liknande kontratyper (*countertypes*) i syfte att utkristallisera maskuliniteter är en central del av min egen teoretiska ansats. Fundberg är etnolog och hans avhandling bygger på etnografiska observationer, något som är en avgörande skillnad mot min uppsats. I mitt fall blir det intressant att se huruvida Connells maskulinitetsteori lämpar sig när det gäller att tolka historiskt material i form av texter.

Ur ett genusperspektiv finns det en sport som särskilt utmärker sig genom historisk föränderlighet, och det är hästsporten. Till att börja med är det en av få sporter där män och kvinnor idag tävlar mot varandra, vilket i sig är intressant. Galopp- och ridsport springer historiskt ur militära och således manliga miljöer och organiserade tävlingar hölls sannolikt i Sverige redan under 1830-talet.⁴¹ Den organiserade hästsporten var till största delen skapad för den manliga överklassen och för män verksamma inom det militära. För att få kalla sig amatörryttare, eller *gentlemannaryttare*, behövdes särskilda tillstånd för alla utom för de som var militärer. En stor anledning till att sporten vände sig till överklassen var att det var en dyr hobby. Man skulle själv äga sin häst, något som gällde alla utom för militärer, vars ridande bekostades av försvaret. För unga män som ville rida men som saknade ekonomiska förutsättningar att själva äga hästar blev detta en anledning till att söka sig till armén.⁴²

Det dröjde emellertid inte långt in på 1900-talet innan kvinnor fick tillträde till sporten, även om det fortfarande var manligt dominerat. När männen under andra världskriget fick andra arbetsuppgifter uppstod nya möjligheter för kvinnor att ta plats inom ridsporten (liksom i många andra yrken och områden), och 1945 trycktes den första förteckningen över kvinnliga tävlingsryttare. Den tidigare självklara kopplingen mellan militär och häst började här suddas ut, och med detta också de manlighetsideal som omgärdat sporten. Från att ha associerats med styrka, mod och uthållighet började hästsporten allt mer handla om ömhet, följsamhet och

³⁹ Fundberg, Jesper, *Kom igen, gubbar! – om pojkfotboll och maskuliniteter*, Carlssons förlag (2003), sid 96.

⁴⁰ Fundberg (2003), sid 145.

⁴¹ Hedenborg, Susanna & Greiff, Mats, *I sulky och sadel – Trav- och galoppens 1900-talshistoria*, Carlssons bokförlag: Stockholm (2007), sid 143.

⁴² Hedenborg & Greiff (2007), sid 145.

omtanke. Det går att tala om en feminisering av hästsporten.⁴³ Idag sysselsätter hästsporten främst kvinnor, det talas sällan om hästkarlar men desto oftare om hästtjejer. En gren inom hästsporten kan dock betraktas som ett undantag, nämligen travet. Här är männen alltså dominerande, även om travet sakta tycks gå mot samma utveckling som exempelvis galoppsporten.⁴⁴

Gymnastik är ytterligare ett fält där forskningen gjort betydande insatser i ämnet. Historikern Jens Ljunggren har i sin avhandling belyst fostran och maskulinitet inom linggymnastiken åren 1790-1914. Ljunggren belyser 1800-talets kroppsfixering, där den manliga kroppen skulle åtnjuta vördnad och samtidigt vara beredd att strida. Kopplingen till den rådande tidens nationalism är likaså tydlig – kroppen blev en symbol för nationen, även om det inte märktes lika tydligt i Sverige som i övriga västvärlden.⁴⁵

Kopplingen mellan maskulinitet och nation syns även i internationella studier. Cora Burnett vid University of Johannesburg menar att den manliga dominansen inte bara gynnat traditionellt manliga sporter, exempelvis rugby och fotboll, utan även bidragit till att dessa sporter blivit symboler för nationen. Vidare ser hon kombinationen av teknik, kraft och atletisk överlägsenhet som avgörande för den maskulina identiteten. Sporter som utövas av män är ”riktiga sporter” och dessa sporter lockar också mediebevakning, vilket ytterligare bidrar till att ena nationen och förstärka hegemonin.⁴⁶ Burnett skriver också att kvinnors framgångar inom idrott historiskt sett baserats på föreställningar om heterosexualitet och femininitet, något som hon menar också är fallet idag. Kvinnliga idrottare accepteras om de, vid sidan av sina idrottsliga framgångar, samtidigt kan leva upp till de kvinnoideal som ställts upp. En teori för att beskriva detta är att kvinnor i grunden ses som ”onaturliga” idrottare. Det ses exempelvis inte som naturligt för kvinnor att bygga muskler. Detta ses som ett avvikande beteende och rimmar alltså illa med det feminina, heterosexuella kvinnoidealet.⁴⁷ Vad beträffar rugby kan det ses som besläktat med ishockeyn i det att de båda är fysiska sporter som engagerar i huvudsak män. Steven P. Schacht vid Gonzaga University har forskat om

⁴³ Hedenborg & Greiff (2007), sid 148ff.

⁴⁴ Hedenborg & Greiff (2007), sid 160.

⁴⁵ Ljunggren, Jens, *Kroppens bildning – Linggymnastikens manlighetsprojekt 1790-1914*, Stockholm: Brutus Östlings förlag symposium (1999), sid 9.

⁴⁶ Burnett, Cora, “Whose Game Is It Anyway? Power, Play and Sport”, *Agenda: Empowering Women for Gender Equity*, nr 49 (2001), sid 71.

⁴⁷ Burnett (2001), sid 73.

manliga rugbyspelare och menar att de ofta propagerar för sin maskulinitet genom att, som många andra studier visar, kontrastera den mot femininitet.⁴⁸

Något som märks tydligt i forskningen är kopplingen mellan maskulina ideal och nationalism. Detta har betydelse för min egen undersökning, även om det inte primärt är detta som styr mina ansatser. Nationalismen är förstås närvarande på så vis att uppsatsen handlar om svensk ishockey, men det ”svenska” är mer att betrakta som något implicit. Ett annat återkommande drag är att forskningen gärna tar utgångspunkt i den manliga kroppen, till exempel i Ljunggrens och Tolvheds avhandlingar. Jag strävar som bekant efter att undersöka attityder, alltså vilka egenskaper hos spelare som kan uppfattas som maskuliniteter.

Amatör eller proffs? Om idrottsrörelsens ständiga dilemma

Min uppsats berör tidsmässigt en period av förskjutning från amatöridrott till proffsidrott avseende ishockey. Denna ramberättelse är viktig för förståelsen av min uppsats, men den är också viktig för att uppsatsen ska bli läsvärd och kunna knytas an till ett vidare forskningsfält. Jag avser därför att även beröra den aspekten i forskningsläget innan jag går in på ämnen som ligger närmare såväl ämnesmässigt som teorimässigt. Vad finns då för aktuell forskning som handlar om detta fenomen? Här bör man nämna Daniel Alsarve som disputerade i maj 2014 med avhandlingen *I ständig strävan efter framgång? Föreningsdemokratins innehåll och villkor i Örebro Sportklubb 1908-09*.

I avhandlingen undersöker Alsarve föreningsdemokratien i ett långt tidsperspektiv utifrån frågeställningar om hur strävan efter sportslig framgång påverkar föreningsidrottens ideal och föreställningar.⁴⁹ Alsarve menar att idrottsrörelsen varit duktig på att marknadsföra sig som en god samhällsinstitution, även om innehållet sett olika ut. Framförallt har idrottsrörelsen ansetts vara demokratisk och inkluderande, för vilket den har belönats med betydande ekonomiska medel och haft en stark ställning som fostrande av medborgare. Första gången statligt stöd utbetalades var 1877 och från 1913 har det utbetalats årligen.⁵⁰ Demokrati- och folkrörelsebegreppen är positivt laddade och Alsarve menar att man, förutom under senare tid, sällan riktigt ifrågasatt och granskat detta kritiskt inom idrottens värld, exempelvis att

⁴⁸ Schacht, Steven P, “Misogyny on and off the ”Pitch””: The Gendered World of Male Rugby Players”, *Gender and Society*, nr 5 (1996), sid 2.

⁴⁹ Alsarve, Daniel, *I ständig strävan efter framgång? Föreningsdemokratins innehåll och villkor i Örebro Sportklubb 1908-09*, Örebro Universitet: institutionen för humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap (2014), sid 13.

⁵⁰ Alsarve (2014), sid 15.

idrottare faktiskt behandlas olika beroende på kön, klass eller etnicitet. Föreningsidrottens utmaningar ligger i konkurrens från ekonomiska intressen och strävan efter sportslig framgång, något som Riksidrottsförbundet traditionellt alltid har haft ett komplicerat förhållande till.

I min uppsats handlar det om just detta förhållande. Institutionella förändringar, som jag menar att skiftet från amatöridrott till proffsidrott kan betraktas som, är tröga i sin natur. Förändringen sker ofta stegvis på flera nivåer – trots att amatörbestämmelserna i ishockey övergavs 1967 dröjde det, som jag skrivit tidigare, länge innan förändringen på allvar skedde i praktiken. Idrottsrörelsens fostrande kraft har diskuterats i olika sammanhang, bland annat i den statliga offentliga utredningen *Föreningsfostran och tävlingsfostran*, vars syfte var att utvärdera det statliga stödet till föreningsidrotten – även inräknat intäkter från spelverksamhet genom Svenska spel.⁵¹ Utredningen diskuterade de två begreppsparen föreningsfostran och tävlingsfostran och kom fram till att de båda samverkade, även om de lätt kunde ses som varandras motsatser. Dock fanns avgörande skillnader i att målet med föreningsfostran är att ”främja *bredd* och *jämbördighet* mellan individer medan tävlingsfostran alltid avser att skapa *åtskillnad* mellan individer”.⁵² ”Många ska bli fler” mot ”många ska bli färre”. Tävlingsfostran innebär att någon vinner och någon förlorar. Utredningen hänvisar vidare till Riksidrottsförbundets visionsdokument *Idrotten vill* där såväl föreningsfostran som tävlingsfostran är eftersträvansvärda, men att det måste finnas en balans mellan dessa som tar hänsyn till ålders- och utvecklingsfaser. Visionsdokumentets definition av idrott är ”fysisk aktivitet som vi utför för att kunna ha roligt, må bra och prestera mera.” Idrotten består vidare av ”träning och lek, tävling och uppvisning”.⁵³

Svensk ishockey i förändring

Mot bakgrund av idrottsrörelsens mål, samt den forskning som gjorts i ämnet, ska jag nu gå in på ishockey mer specifikt. Jyri Backman vid Göteborgs Universitet har i sin licentiatavhandling gjort en komparativ studie mellan två ishockeyserier; svenska Elitserien (numera SHL) och finska SM-Liiga. Backman tar sin utgångspunkt i 1970-talets mitt och undersöker hur de båda serierna sedan dess utvecklats organisatoriskt i relation till NHL's

⁵¹ SOU 2008:59, *Föreningsfostran och tävlingsfostran – En utvärdering av statens stöd till idrotten*, Betänkande av Idrottsstödsutredningen (2008), sid 13.

⁵² SOU 2008:59, sid 24.

⁵³ Riksidrottsförbundet, *Idrotten vill – Idrottsrörelsens idéprogram* (2009), Länk: http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_32925/cf_394/IdrottenVill_2009_Webbversion.pdf

dominans över världens ishockey.⁵⁴ I studien representerar NHL den amerikanska sportmodellen (major league-modellen) vars strävan är att alltid inneha den högsta positionen över en sport, vilket är fallet med NHL och även exempelvis basketligan (NBA) och baseballigan (NFL).

I den amerikanska sportmodellen är ekonomisk avkastning och underhållningsvärde viktiga komponenter. De kommersiella inslagen är och har länge varit närvarande. Den europeiska sportmodellen, som i studien representeras av Elitserien och SM-Liiga, fäster större betydelse vid sportens nytta och nöje och den ekonomiska avkastningen är således underordnad genom att kommersiella krafter har begränsat tillträde. En tydlig distinktion är att den amerikanska sportmodellen står för *vinstmaximering*, medan den europeiska står för *nyttomaximering*.⁵⁵

Backmans studie visar att både Elitserien och SM-Liiga sedan 1970-talet genomgått en *amerikaniseringsprocess* som främst visat sig i faktorer som berör organisationen av ishockeyn. Här har de europeiska ligorna influerats av NHL när det gäller bland annat seriestrukturer, verksamhetsmål och bolagisering. SM-Liiga har enligt studien amerikaniserats mer än Elitserien, vilket visar sig bland annat genom att SM-Liiga har ett slutet seriesystem utan möjlighet till upp- eller nedflyttning medan Elitserien har en rörlighet som möjliggör att nya lag kan ersätta gamla och vice versa. SM-Liiga har också ett mer ”autonomt” styre till skillnad från Elitserien, som administreras genom Riksidrottsförbundet. Detta har gett den finska ligan större manöverutrymme vilket gjort att amerikaniseringen gått längre.⁵⁶

En annan forskare som är viktig att nämna i detta ämne är Josef Fahlén vid Umeå Universitet. I sin avhandling skriver Fahlén om att svensk ishockey anammat en ny värdegrund under de senaste decennierna. Fahlén menar att amatörregelns avskaffande 1967 bidragit till att de traditionella amatöridealerna har hamnat mer i skymundan till förmån för kommersiella intressen och att denna utveckling pågår än idag.⁵⁷ Idealerna för svensk elitishockey har alltså ändrats, även om man fortfarande har kvar en del av folkrörelsetänkandet. Fahlén menar att det är en balansakt och att svensk ishockey har stora utmaningar framför sig i att landa i sina nya värderingar.

⁵⁴ Backman, Jyri, *I skuggan av NHL – En organisationsstudie av svensk och finsk elitishockey*, Göteborgs Universitet: Institutionen för kost- och idrottsvetenskap (2012), sid 85.

⁵⁵ Backman (2012), sid 8.

⁵⁶ Backman 2012), sid 74.

⁵⁷ Fahlén, Josef, *Structures beyond frameworks of the rink – On organization in Swedish ice hockey*, Umeå Universitet (2006), sid 41.

Backman och Fahlén kompletterar varandra då de tillsammans blottlägger de för- och nackdelar som svensk ishockeys organisering visat sig medföra. I ett resultatänkande (sportsligt som ekonomiskt) perspektiv har svensk ishockey haft en längre startsträcka, i och med att man under längre tid anammat folkrörelsetänkandet genom att man administrerats av Riksidrottsförbundet. När folkrörelsetänkandet mer och mer luckrats upp är det intressant att se vad framtiden har att erbjuda. Modos värvning av Donald Brashear, som jag berörde i inledningskapitlet, må vara ett uttryck för att svensk ishockey i högre grad börjat lägga fokus på vinstmaximering framför nyttomaximering, även om den officiella hållningen från förbundets sida fortfarande tycks vara att värna om det senare.

Ishockey och maskulinitet

I en artikel i *Historisk Tidskrift* ställer återigen Tobias Stark olika maskulinitetsideal inom ishockeyn mot varandra i syfte att belysa ett begynnande forskningsfält. Fallet utgår från 1972 års *Summit Series*-turnering, som var en flera veckor lång matchserie där Kanada mätte sina krafter mot Sovjet. Kanada var förstärkt med NHL-proffs vilket inte var tillåtet i VM-turneringar eftersom amatörreglerna fortfarande gällde. Man hade därför bojkottat VM, en bojkott som kom att gälla fram till 1977. Summit Series blev alltså en möjlighet att spela landslagsishockey mot bästa tänkbara motstånd: Sovjetunionen.⁵⁸ Totalt åtta matcher spelades under februari månad 1972.

Starks utgångspunkter bygger på forskning om sportens förhållande till ideal om intimitet och storslagenhet. De teoretiska utgångspunkterna gällande maskulinitet kommer från Connell, med dennes bärande idé att ”kroppar ska ses som deltagare i socialt handlande, i skapandet och formandet av vägar för socialt uppträdande”.⁵⁹ Stark menar att ishockeyn är påtagligt maskulint kodad men att maskuliniteten ser olika ut beroende på vilken nation som undersöks. Den kanadensiska maskuliniteten konstitueras av ”fysisk styrka, kontrollerad aggression och grabbaktig espri”. Ishockey är en kamp och i kampen är alla medel tillåtna.⁶⁰ Den sovjetiska maskuliniteten handlar i hög grad om disciplin. Här betecknas spelarna som ”soldater” eller ”robotar” och spelet anses vara ”programmerat”.⁶¹ De militäriska metaforerna är ett uttryck för att det sovjetiska landslaget till stor del bestod av just anställda soldater.

⁵⁸ Stark (2010), sid 243.

⁵⁹ Connell (1995), sid 87.

⁶⁰ Stark, Tobias, ”Pionjären, Polar'n och Poeten. Maskuliniteter, nationella identiteter och kroppssyn inom kanadensisk, svensk och sovjetisk ishockey under det kalla kriget”, *Historisk Tidskrift* (2001), sid 692.

⁶¹ Stark, *Historisk Tidskrift* (2001), sid 693f.

Maktstrukturen är tydlig: spelarna är kraftigt underordnade sin ledare och något utrymme för fri vilja finns inte. Skillnaden mot den kanadensiska ishockeyn är påtaglig.

Stark driver tesen att den svenska ishockeyn tagit intryck av båda former av maskulinitetsideal och alltså hamnat lite mittemellan. Disciplin är till exempel ett viktigt inslag även i svensk ishockey, fast här tolkad som något positivt. Istället för att underordna sig en ledare, på militäriskt vis, innebär den svenska disciplinen att ledaren i högre grad är en del av gänget. Maktstrukturen är, enligt Stark, horisontell. Att tolkningarna av disciplin är olika medför även en kompensatorisk faktor. Sverige är spelmässigt underlägset Sovjet, men på grund av den lagsammanhållning som finns är man istället moraliskt överlägset. Hur det sportsliga resultatet än blir så finns det ändå alltid en seger i detta.

Den kanadensiska (nordamerikanska) maskuliniteten gjorde också vissa avtryck i den svenska ishockeyn. Detta hände i hög grad under mellankrigstiden, långt innan Sovjet hade blivit en stormakt inom ishockey. Svenska "Bamsingar" under 1930- och 1940-talet satte ofta stor skräck i sina motståndare, men efter att andra världskriget tagit slut tonades denna retorik ned till förmån för det ideal om "sunda idrottsprinciper" som fortsättningsvis skulle prägla ishockeyn och idrottsrörelsen i stort.⁶²

Mitt emellan de två ytterligheter som kanadensisk och sovjetisk ishockey visade upp, uppstod behovet av att bygga en egen svensk identitet inom ishockeyn. Den kom i hög grad att handla om den folkliga förankringen i idrottsrörelsen. Ord som "kamratskap" och "laganda" blev viktiga i skapandet av den svenska ishockeymodellen och i förlängningen ett instrument för skapandet av nationell självförståelse och identitet, något som Stark senare kom att skildra i den avhandling jag tidigare redogjort för. Vad Stark inte gör och vad jag kommer att bidra med, är att visa hur maskulinitetsnormerna förändrats över tiden 1969-1976.

Det finns även internationell forskning på ämnet ishockey och maskulinitet. Michael A Robidoux vid American Folklore Society har forskat om kanadensisk identitet och kopplat detta till maskulinitet. Återigen har vi ett exempel på maskulinitet kopplat till nation. Robidoux menar att ishockeyn har en stor del i att ha enat nationen Kanada, som historiskt sett varit splittrad. Ishockeyn har blivit en symbol för Kanada och skänkt nationen något eget, något som gjort att nationen stuckit ut. Det är här maskuliniteten kommer in. Det gentlemannamässiga idealet, som varit framträdande särskilt i England, fick inte alls särskilt starkt fäste i Kanada. Ishockeyn uppfattades istället som brutal och gav Kanada en alldeles särskild ställning. Som Robidoux kärnfullt uttrycker det:

⁶² Stark, Historisk Tidskrift (2001), sid 702.

*”Hockey became a vehicle of resistance against British and American hegemony, something that Canadians continue to call on in periods of political or national uncertainty”.*⁶³

Jag har fastslagit att ishockey är en sport som främst utövas av män, vilket också är vad uppsatsen vilar på. Det är dock viktigt att problematisera faktumet att män är kraftigt överrepresenterade inom ishockeyn och vilka konsekvenser detta får. Kajsa Gilenstam vid Umeå Universitet tar sig an detta i sin avhandling.⁶⁴ Genom att undersöka hur spelare från ett manligt respektive kvinnligt lag själva positionerar sig gentemot sitt ishockeyutövande visar hon hur biologi och samhällsstrukturer skapar förutsättningar för att prestera. De strukturella skillnaderna mellan mäns och kvinnors spelande yttrar sig främst genom de ekonomiska förutsättningar som ges.⁶⁵ Män tilldelas mer ekonomiska resurser vilket ger fler och bättre träningstillfällen, något som alla deltagare i undersökningen var medvetna om. Män får också mer medial uppmärksamhet och har större möjligheter att börja träna tidigt i livet. De biologiska skillnaderna förstärks i hög grad eftersom kvinnors prestation sätts i relation till den fysiskt starkare mannen. Genom anpassad utrustning, till exempel lättare puckar och mindre styva klubbor, kan uppfattningen om de biologiska skillnaderna förändras.⁶⁶

Sammanfattning av forskningsläget

Jag har valt att presentera forskningsläget enligt en modell där jag först redogjort för generella forskningsinsatser, för att sedan precisera mig till ishockey. Först har jag redogjort för förhållandet mellan amatör- och proffsidrott på en generell nivå. Därefter har jag berört ämnet med ishockey som exempel. Slutligen har jag, genom samma procedur, berört maskulinitet inom idrott och sist maskulinitet inom ishockey. Vilka slutsatser går att dra av det jag presenterat? En är att forskningsfältet är brett och att det finns mycket att hämta. Det finns intressanta perspektiv i förhållandet amatör-proffs, som ju utgör uppsatsens ramberättelse.

⁶³ Robidoux, Michael, “Imaging a Canadian Identity through Sport: A Historical Interpretation of Lacrosse and Hockey”, *The journal of American Folklore*, vol 115, USA: American Folklore Society (2002), sid 12.

⁶⁴ Gilenstam, Kajsa, *Gender and physiology in ice hockey: a multidimensional study*, Umeå Universitet (2009), sid 56.

⁶⁵ Gilenstam (2009), sid 45.

⁶⁶ Gilenstam (2009), sid 56f

Vad som är mest intressant är att idrottsrörelsen tycks stå på två ben, med ena foten i föreningsidrotten och den andra i tävlingsidrotten och att det är ålder och utvecklingsnivå som bestämmer åt vilket håll man lutar. Det finns en mängd avhandlingar som fastställer att svensk idrott är starkt genuskodad till männens fördel. Vidare går det att konstatera att nation och maskulinitet är nära sammanflätat, vilket särskilt legitimeras genom internationell forskning samt i Jens Ljunggrens avhandling. En särställning bör ändå ges till ridsporten, vars skifte från något manligt till något kvinnligt måste ses som unikt. Jyri Backman erbjuder en förståelse för vilken organisatorisk grund den svenska och tillika europeiska ishockeyn vilar på, kontrasterat mot den amerikanska. Josef Fahlén tar ett helhetsgrepp på svensk ishockeys värderingar.

Min ambition är att min egen undersökning ska kunna knyta an till forskningsläget på flera nivåer. Tobias Stark erbjuder dels kunskap om nationsbyggande, men har också skrivit om maskulinitet vari han urskiljer olika maskulinitetsideal i Kanada respektive Sovjet. Det finns, menar jag, något av en lucka i forskningen kring vilket maskulinitetsideal som förespråkas i svensk ishockey – och det saknas forskning ur ett perspektiv som belyser hur spelarna fostras in i dessa. Jag menar också att den svenska historiska forskning som gjorts, såväl inom ishockey som inom annan idrott, ofta tenderat att tidsmässigt ta plats i den tidiga efterkrigstiden och den expansiva period som där följde. Helena Tolvheds och Tobias Starks avhandlingar är två exempel. Deras forskning sker i ett sammanhang av tillväxt och framtidstro och min uppfattning är att den undersökningsperiod jag har valt kan bryta mot den trenden.

Metod och material

Kritisk diskursanalys

Diskursanalys har många betydelser och ett brett användningsområde. Det kan förstås som både teori och metod och kan förenklat sammanfattas som *ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)*.⁶⁷ En del menar att diskursanalysen bör ses som en reaktion mot det vetenskapsideal som betonar att människans föreställningar om världen är avhängiga yttre förhållanden som är materiella. Diskursanalysens uppgift blir då att stärka

⁶⁷ Winther Jörgensen & Phillips (2000), sid 7.

betydelsen av människors föreställningar genom att ge dem en produktiv roll i förståelsen av världen, eller delar av den.⁶⁸

Det diskursanalytiska synsätt som huvudsakligen präglar min undersökning föreslås av den brittiske lingvisten Norman Fairclough. Detta synsätt är en del av den *kritiska* diskursanalysen och spänner över ett brett fält, men är särskilt väl lämpat att använda sig av vid textnära analys. Den kritiska diskursanalysen syftar bland annat till att belysa förändring av rådande diskurser, vilket rimmar väl med uppsatsens syfte. Om diskursanalys handlar om att uttolka vilket bestämt sätt som finns för att tala om och förstå världen - vad innebär då kritisk diskursanalys? Att diskursanalysen är kritisk innebär att den också avser att synliggöra fenomen som upprätthåller diskurserna, så som maktstrukturer och ojämlika sociala förhållanden.⁶⁹

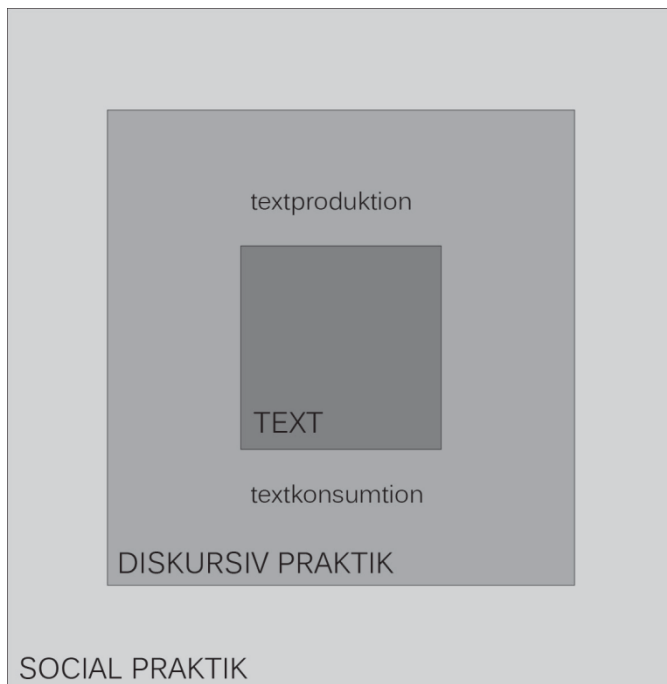
Den kritiska diskursanalysen ingår, liksom Connells teori om hegemonisk maskulinitet, i den kritiska teorin. Målet är att skapa förutsättningar för att utjämna skillnader och på så vis uppnå social förändring. Därför är betydelsen av diskurser vidgad till att innefatta mer än språklig analys. Den kritiska diskursanalysen betraktar istället språkanvändning, med utgångspunkt i Faircloughs teori, som en form av social praktik, där även andra icke diskursiva praktiker ingår.⁷⁰ Detta betyder att språkanvändning tar plats i en social kontext där relationer, sociala identiteter och trosuppfattningar skapas, upprätthålls och förändras.⁷¹ Norman Fairclough har också utvecklat en modell för analys, där han drar skiljelinjer mellan diskurser som text, diskursiva praktiker och sociala praktiker. Detta ger en tredimensionell modell som jag kommer att använda i analysen av materialet. Modellen visas upp på nästa sida.

⁶⁸ Bergström, Göran & Boréus, Kristina, *Textens mening och makt – metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*, Lund: Studentlitteratur (2005), sid 221.

⁶⁹ Winther Jørgensen & Phillips (2000), sid 67f.

⁷⁰ Winther Jørgensen & Phillips (2000), sid 68.

⁷¹ Bergström & Boréus (2005), sid 234.

72

- **Text** – på denna nivå analyseras det samlade textmaterialet – vad som sägs, hur det sägs, vilka ord som används och vilka som undviks.
- **Diskursiv praktik** – författare till texterna (de som får komma till tals), läsare (mottagare av informationen) samt texternas användning och konsumtion analyseras.
- **Social praktik** – avser relationerna mellan texten och den diskursiva praktiken och vilka konsekvenser de får för de praktiker som omger diskursen, men som inte behöver vara en del av den.

När diskursen endast utgörs av en text är analysen alltså relativt strikt lingvistisk. Här har det handlat om att göra en textanalys av materialet och i stort sett förstå vad som sägs och hur det sägs. I nästa nivå, den diskursiva praktiken, handlar analysen om hur texterna produceras, distribueras och konsumeras. Här har jag tagit fasta på vilka som får komma till tals – således vilka som har makten över vilka sanningar som sprids, samt vilka relationer skribenterna har till ämnet de skriver om.

Det jag har identifierat är att texterna utgår från huvudsakligen tre aktörer: Svenska Ishockeyförbundet, tränare eller ledare för ishockeylag och slutligen medier. Genom att röra sig utanför den undersökta diskursen är det också möjligt att knyta an till andra diskurser. På så vis har Faircloughs modell visat sig vara pragmatisk – jag har själv kunnat välja hur

⁷² Winther Jörgensen & Phillips (2000), sid 74.

djupgående analysen ska vara.⁷³ I min undersökning är det texten och den diskursiva praktiken som står i fokus. I materialet, som härnäst presenteras, går jag djupare in på vilken karaktär texterna har och vilka möjligheter eller problem som medföljer.

Tidningen Hockey

Tidningen Hockey är en tidning utgiven månadsvis av Svenska Ishockeyförbundet sedan 1965. Tidningen finns fortfarande men har ändrat utseende genom åren. Innehållet i Tidningen Hockey är varierande, men huvudsyftet är att ge en aktuell lägesrapport om vad som händer i ishockeyvärlden. Tyngdpunkten ligger på att rapportera om landslaget, men även klubbtag och ungdomssektioner behandlas. Vad som är intressant är särskilt debattartiklar och insändare som med jämna mellanrum publiceras. Här finns uttalanden som syftar till att påverka svensk ishockeys utveckling, inte sällan i relation till andra länder.

Skribenterna i Tidningen Hockey utgörs främst av företrädare inom sporten, så som tränare, förbundskaptener och andra högre uppsatta personer inom Svenska Ishockeyförbundet. Men det finns även artiklar skrivna av journalister, läkare och debattörer som intresserar sig för ishockey i andra former. Det förekommer även texter författade av personer som är verksamma inom andra sporter, främst fotboll och bandy. Slutligen har jag analyserat texter som är skrivna av tidningens redaktion och som alltså inte har några uttalade avsändare nämnda vid namn. Många artiklar berör och vittnar om föreställningar gällande hur ishockeyspelare ska vara.

Årets Ishockey

Årets Ishockey är en årsvis utkommande sammanställning från Svenska Ishockeyförbundet. Syftet är att sammanfatta året som gått och varje bok har ungefär 300 sidor. Innehållet är stort – här behandlas senaste VM-turneringen, övriga landskamper, nationella serier, distriktsserier och ungdomsishockey. I varje utgåva finns dessutom en internationell utblick, där man skriver om andra nationer och ibland låter företrädare för andra nationer skriva själva, även om texterna översätts till svenska. Förutom detta skrivs det specialartiklar om diverse ämnen, ofta skrivna av representanter för Svenska Ishockeyförbundet. I det avseendet påminner Årets Ishockey om Hockey, låt vara att den senare har större mångfald när det gäller författandet. I övrigt är Årets Ishockey annorlunda till sin karaktär då den går mer på djupet och inte är lika

⁷³ Bergström & Boréus (2005), sid 224.

spontant utåtagerande som Hockey. Detta har att givetvis att göra med utgivningstakten – Årets Ishockey är tänkt att sammanfatta ett helt år medan Hockey kommer ut varje månad i syfte att rapportera om det aktuella läget. I Årets Ishockey förmedlas maskulinitetsideal mer ingående genom att texterna ofta är skrivna nära spelarna, exempelvis i reportage där journalister följer spelare eller besöker dem hemma.

Kamratposten

En klassiker bland ungdomstidningar är Kamratposten, i uppsatsen kallad KP. Sedan 1892 har tidningen kommit ut var tredje vecka och vänder sig till ungdomar mellan 8 och 14 år.

Sportsidorna har länge varit ett stående inslag. Mest har det handlat om fotboll och ridsport men under delar av den undersökta perioden, i regel under vinterhalvåret, skrivs det också om ishockey. Det rör sig främst om idolporträtt och intervjuer med kända spelare, men det förekommer också träningstips och instruktioner till ungdomar som antingen spelar eller vill börja spela. Tidningens tydliga målgrupp motiverar syftet som ju är att undersöka fostran – alltså vilka ideal som egentligen sipprar ned till ungdomarna.

Texterna i KP skrivs huvudsakligen av redaktionen. Det är inte alltid tydligt vilka som har det redaktionella ansvaret för sportsidorna, men 1969-1971 leds detta arbete i alla fall av sportjournalisten Ulf Jansson, som även förekommer som skribent i vissa nummer av Årets Ishockey. Ibland är det läsarna själva som får skicka in texter och frågor till sina idoler, som då får svara själva genom redaktionen. Kamratposten ägnar under vinterhalvåret ishockeyn ungefär en sida per nummer. Det skrivs en hel del om träningstips riktade mot ungdomar men mestadels är det idoler som intervjuas, i regel spelare som uppnått stjärnstatus i landslaget.

Huruvida spelarna – när de får uttala sig – censurerar sig själva med tanke på tidningens målgrupp går inte att säga, men språket är sansat och tonen är snarare förmanande än tuff. Det är också intressant att se i vilken kontext ishockeysidorna befinner sig. En helsida med träningstips eller en intervju med en vuxen ishockeyspelare följs inte sällan av en helsida med tips för tjejer som ägnar sig åt hästsport. Det sänder ut signaler som kan tolkas på olika sätt. Jag ser det som att pojkar, när de får läsa om sina idoler, ges uppfattningen om att deras dröm är på riktigt. De vuxna ishockeyspelarna är beviset för att det går att spela ishockey som vuxen. Det går att bli proffs och försörja sig på sporten. Ett exempel på detta hittar man i spalten *Fråga din idol* från 1969. En tioårig pojke frågar Djurgårdens back Roland Stoltz hur länge han har tänkt fortsätta spela ishockey. 38-årige Stoltz anser att frågan är ”berättigad”

eftersom han är äldst i både laget och serien. Han tänker fortsätta så länge han tycker att det är roligt och så länge han känner sig frisk. Men han tillägger samtidigt följande:

*”I Sverige tycks man i allmänhet tro att en toppidrottsman är slut så fort han fyllt 30 år. Det är fel. Många av proffsen i National Hockey League (NHL) fortsätter spela fastän de kommit upp i 40-årsåldern. Det beror på att de tränat hårt och sköter sig exemplariskt.”*⁷⁴

Här blir det tydligt att pojkar ges uppfattningen om att ishockey är något som man kan satsa på, att det är möjligt att hålla på länge bara man sköter sig och tränar hårt.

Flickor ges istället uppfattningen om att deras sportutövande mest är ett intresse som kommer att avta med åren. Det ses snarare som en slags fostran för att bli bättre människor, men knappast något som har med karriär att göra. Liknande studier har gjorts med Kamratposten som källmaterial, bland annat av Susanna Hedenborg som undersökt fostran i termer av ”det idrottande barnet” i Kamratposten.⁷⁵ Många artiklar i KP handlar belyser vikten av lagspel. Det blir inget roligt om alla bara åker för sig själva utan att passa pucken. Det är också viktigt med ett helhetstänkande, exempelvis att inte hålla högre fart än att man samtidigt kan ha kontroll över pucken. Eller att det är bättre med lösa skott som träffar målet, istället för hårda skott som missar målet.⁷⁶

Kamratpostens tydliga målgrupp motiverar att den används som källmaterial. Det är intressant att undersöka om de maskulinitetsideal som förmedlas i Tidningen Hockey och Årets Ishockey också sipprar ned till ungdomarna i KP. Och skulle så inte vara fallet – vad är det som skiljer KP från övrigt källmaterial? Mot bakgrund av forskningsläget, mer specifikt mot forskningen som gjorts om den svenska ishockeyns värderingar och organisering, vill jag undersöka hur KP ställer sig till fostran av ishockeyspelare i dessa tider av förändring. Är det en föreningsfostran som gäller, i enlighet med amatöridealet? Eller ska ungdomarna lära sig att tävla? Det kan vara värt att göra en poäng av.

⁷⁴ Kamratposten, nr 18 1969

⁷⁵ Hedenborg, Susanna, ”Hästar morrar inte och citroner i fickan på fotbolls-VM – det idrottande barnet i kamratposten”, *Människans kunskap och kunskapen om människan: en gränslös historia*: Sekel Bokförlag (2012), sid 175.

⁷⁶ Kamratposten, nr 4 1969

Källkritik och reflexivitet

Materialet som används är inte självklart utan behöver diskuteras. Jag vill för det första redogöra för varför jag har valt att låta undersökningen utgå från just detta material.

Innehållsmässigt skiljer sig publikationerna inte så mycket från varandra, förutom Kamratposten med sin tydliga åldersmässiga målgrupp. Svaret ligger istället i materialets mångfald vad gäller språkanvändning. I Tidningen Hockey är språket rappt, utåtagerande och ofta fångat i stunden. Spontaniteten är påtaglig. Årets Ishockey har – som jag skrivit – en reflekterande inställning, artiklarna är längre och det förekommer knappt några citat. Här menar jag att diskursanalysen får en större legitimitet eftersom den innefattar en bredare språkanvändning.

Finns det några problem med materialet jag har valt? Det kan låta drastiskt, men det finns anledning att fundera över huruvida materialet verkligen säger något om maskuliniteter i svensk ishockey. För på ett sätt gör det ju inte det, eftersom de som verkligen som berörs (spelarna själva) inte får komma till tals. Detta är något jag fått anpassa frågeställningarna efter. Med det material jag har valt har det varit viktigt för mig att trycka på syftet som är att undersöka *diskussionen* om svensk ishockey. Hade jag haft för avsikt att undersöka spelarnas egna upplevelser hade förmodligen muntliga källor, eller nedskrivna primärkällor likt biografier, varit att föredra. Förvisso kommer spelare ibland till tals, men, deras ord skrivs, framställs och publiceras genom materialet jag använder - och det har de själva inte administrerat.

Vidare måste jag förhålla mig till vilka personer det är som faktiskt kommer till tals. Ulf Jansson är, som bekant, återkommande i såväl KP som Årets Ishockey. Vad betyder det att han ensam bidrar i två materialkategorier – dessutom delvis under samma undersökningsperiod? De båda material han medverkar i är dessutom mycket olika. Det kan finnas anledning att göra en poäng av detta. Att Jansson anpassar sitt språk är ganska givet, men det kan vara värt att fundera på om maskulinitetsidealen i Årets Ishockey respektive KP har att göra med att Jansson står för mycket av innehållet. Det finns också en problematik i att vissa texter inte har någon avsändare nämnd vid namn. Ofta är de skrivna av redaktionen. Man kan ofta gissa sig till vem som hållit i pennan, men man vet inte säkert. Samtidigt når texterna många människor, något som till viss del kan väga upp att vissa avsändare inte går att identifiera. I det större sammanhanget anser jag ändå att det materialet är möjligt att använda för att genomföra en diskursanalys och på så sätt besvara frågeställningarna.

Jag vill fortsätta den källkritiska diskussionen med att vända blicken mot mig själv. Det ska sägas att jag aktivt valt att ha en reflexiv hållning i mitt undersökningsarbete. Detta

innebär att jag omfamnat hela undersökningssituationen och sökt förståelse för min egen position i densamma. I en kritisk studie är det viktigt att reflektera över i vilken grad resultaten kan påverkas av ens eget förhållande till det undersökta materialet. Å ena sidan är min relation till sporten högst påtaglig eftersom jag själv spelar aktivt och överlag har ett stort intresse för det mesta som rör ishockey. Jag har tillbringat mycket tid i denna starkt manliga miljö och kan genom detta ha läst in sammanhang och dragit slutsatser som en mer utomstående person inte hade gjort. Genom att förhålla mig reflekterande över materialet har min ambition varit att göra undersökningen så trovärdig som möjligt. Å andra sidan har mina förkunskaper kunnat leda mig till intressanta källor och hjälpt mig att orientera mig i materialet. Jag har i många fall haft kännedom om exempelvis namn som förekommit och jag har snabbt kunnat avgöra materialets relevans för undersökningen.

Urval och avgränsningar

Materialet spänner över en period på sju år. Tidningen Hockey utkommer varje månad och sammanlagt handlar det alltså om drygt 80 tidningar. Å andra sidan är tidningen inte särskilt omfattande vad gäller antal sidor per nummer. Jag har ändå varit tvungen att göra vissa avgränsningar i min läsning i det att jag uteslutit artiklar som inte direkt berör ämnen där maskulinitetsideal kan sägas vara närvarande. Exempelvis har detta gällt artiklar eller inlägg som handlar om hur serier ska utformas eller vilka lag som ser starka ut inför kommande säsong. Men trots avgränsningarna har det varit viktigt att läsa tidningarna i sitt sammanhang och inte plocka citat och artiklar som bekräftar eller dementerar vad jag vill undersöka.

Årets Ishockey utkommer en gång per år och materialet består således av sju böcker. I jämförelse med Tidningen Hockey är böckerna omfattande och varje nummer har cirka 300 sidor. Här har det i högre grad varit aktuellt att göra vissa urval eftersom innehållet är så pass skiftande – allt från de senaste årets landslagsturneringar till ishockeyförbundets verksamhetsmål förekommer i böckerna. De artiklar jag valt att analysera handlar om spelare, inte sällan unga och kommande generationers spelare. I Kamratposten har vissa avgränsningar kunnat göras då det bara skrivs om ishockey under vinterhalvåret. Tidningarna under sommarhalvåret har jag gått igenom mer överskådligt.

Disposition

Jag har analyserat materialet enligt Faircloughs modell. Textanalysen har till en början gjorts genom närläsning av texterna med syfte att urskilja vad som sägs om maskulinitet och hur det sägs, detta med stöd och inspiration av Connells teori om hegemonisk maskulinitet samt teorier om fair play. Jag har löpande fört anteckningar och reflekterat över innehållet, samtidigt som det varit viktigt att hålla en viss distans. Nästa nivå i analysen har varit att urskilja den diskursiva praktiken. Där har jag fokuserat på vilka som får komma till tals och vilka man vänder sig till, samt vilka syften texterna har. Här har jag också identifierat maktrelationer mellan avsändarna, kopplat till vilka relationer de har med ämnet och vad de kan tänkas ha för agenda. I analysdelen ämnar jag återkoppla mina resultat till det rådande forskningsläget för att på så vis sätta in resultaten i ett större sammanhang. I efterföljande diskussion som kan ses som en avslutande reflektion, tar jag upp betydelsen av mitt arbete och kopplar till situationen i vår samtid med fokus på dagens ishockey. Jag gör också ett resonemang om vad vidare forskning bör sträva efter. Uppsatsen avslutas med en sammanfattning.

Maskuliniteter i svensk ishockey perioden 1969 – 1973

Här presenterar jag undersökningens resultat och besvarar de två första frågeställningarna. Jag har strukturerat upp denna del i två delar, en där jag redovisar resultaten från den tidiga undersökningsperioden och en där jag redovisar resultaten från den senare. Detta för att på ett tydligt sätt redovisa den förändring som sker vad gäller maskulinitetsideal. Båda delarna börjar med en inledning där jag kort beskriver resultaten, därefter redogörs mer i detalj hur jag kommit fram till hur de hegemoniska maskuliniteterna ser ut. Citat används för att understryka poänger. Mot slutet av kapitlet görs en sammanfattning.

Inledning

Diskussionen om ishockeyns utveckling under sena 1960-talet och tidiga 1970-talet vittnar om en vilja att göra allt på en och samma gång. Detta ställer höga krav på spelare och ledare. Heltidsproffs är ännu inte aktuellt, men man vill samtidigt kunna mäta sig med Kanada och Sovjet på landslagsnivå, något som manifesteras på olika sätt. Spelarna som ska föra ishockeyn vidare ska vara disciplinerade och inte sväva iväg. Lagmoralen är det viktigaste - det är med en stark lagmoral som det går att bygga ett lag, inte med storspelare. Den bästa spelaren är den som kan allt, den som är mest ”allround”. Vidare är interaktionen med det övriga samhället viktig för ishockeyn, detta genom att ishockeyn i så stor utsträckning som möjligt ska kunna kombineras med annat förvärvsarbete och studier. Ändå kvarstår kravet på att kunna mäta sig mot andra nationer. Detta kan kopplas tillbaka till uppsatsens forskningsläge, där Tobias Stark beskrivit hur svensk ishockey haft ambitionen att hitta en egen identitet mellan Kanada och Sovjet, och trots sämre förutsättningar förväntats konkurrera med dem. Många, inte minst tränare uttalar sig i liknande termer och trycker specifikt på vikten av att spela ishockey ”enligt svenskt mönster”.

Den dominerande föreställningen om svenska ishockeyspelare kan sägas vara att fungera väl som såväl medborgare som ishockeyspelare. Tydliga maskulinitetsideal är därför lojalitet och flexibilitet, men det förväntas också finnas ett stort mått av återhållsamhet. Denna återhållsamhet kan tolkas på tre olika sätt. Dels som en underkastelse, att en spelare aldrig är viktigare än laget, dels som ett uttryck för en inbyggd fair play-mentalitet och slutligen, vilket är vanligast i KP, som ett sätt att vurma för försiktighet. En tämligen entydig bild som förmedlas av svensk ishockey är att den, i jämförelse med andra nationer, är ren och fri från fult spel. Återhållsamheten i den bemärkelsen är ett bärande ideal som inte alltid uttalas, men som ändå framgår tydligt.

Men, hur manifesteras dessa maskulinitetsideal mer ingående? Härnäst redogör jag för några återkommande teman och diskussioner som väl representerar rådande diskurser, även om ämnet är komplext och det inte finns någon helt entydig bild. Jag använder citat för att illustrera större sammanhang, men endast när jag tycker att de utgör representativa uttalanden.

Lojaliteten

Det är i konflikten mellan skola och ishockey, det som i artiklar och debattinlägg ofta benämns som *proffsfrågan*, som lojaliteten blir som viktigast i denna del av undersökningsperioden. Detta gäller inte bara studerande spelare utan även yrkesarbetande. Landslagsresorna måste planeras för att inte krocka med andra åtaganden och man är beroende av förstående arbetsgivare. Konsensus tycks råda gällande att detta hämmar den svenska ishockeyns utveckling. Samtidigt uppmuntras spelare, inte minst unga spelare, att satsa på sina utbildningar och att vara lojala med sina arbetsgivare. I Magasinet Hockey ägnas mycket utrymme åt att diskutera kombinationen av ishockey och studier. Båda är till synes lika viktiga vilket Nils Stjärnfeldt, dåvarande utbildningschef på Svenska Ishockeyförbundet, särskilt betonar.

”Att lösa den här gåtan blir en av mina huvuduppgifter. Någon patntlösning har jag inte nu. Men jag hoppas det ska gå att komma fram till en lösning som gör att några av våra bästa hockeyspelare, exempelvis, inte ska behöva stanna hemma från en VM-resa på grund av studierna. Eller det omvända: Att de inte ska behöva offra en examen för att kunna vara med i VM.”⁷⁷

Lojalitet handlar inte bara om att vara såväl ishockey som civil sysselsättning till lags. Har man väl ställt sig på isen gäller det att vara lojal under själva spelet också. Tre Kronor mönstrar under 1960- och 1970-talet ett slags utvecklingslag kallat Vikingarna, där det är meningen att unga spelare ska fostras in i det riktiga landslaget genom att delta i olika turneringar och sammankomster. Dess syfte sammanfattas som följer:

⁷⁷ Tidningen Hockey, nr 8 1970.

*”Vikingarna skall fungera som något av en utbildningscentral. Fostra lovande ungdomar till acceptabla A-spelare. De skall ha de kvalifikationer, som gör en sk turneringslirare.”*⁷⁸

I Vikingarna ska man alltså lära sig att bli en landslagsspelare. Bara spelare som antas ha en chans att bli uttagna i riktiga Tre Kronor bereds en plats i Vikingarna. Förutom spelkunnandet fordras styrka, hårdhet och *lågerrutin*. Man spår att styrkan i det svenska laget under kommande turneringar ska vara jämnheten och förmågan att uppträda som ett lag.⁷⁹ Här lanseras en bild av den typiske Tre Kronor-spelaren: Mr Viking.

Lagarbetet må vara det viktigaste, men det talas också en hel del om hur den enskilda kroppen ska rustas för utmaningarna. Att sköta sin försäsongsträning är upp till var och en. Försäsongsträningen ska vara *rationell* och balanserad. En artikel med rubriken *”Förbered er ordentligt i sommar – det ger bättre resultat i serien”* beskriver ingående hur försäsongsträningen ska gå till.⁸⁰ Författaren till artikeln heter Göran Agnevik och har enligt texten arbetat med att utforma träningsprogram för juniorer, men det finns ingen ytterligare information om hans profession. Kondition, smidighet och styrka är ledorden för vilka Agnevik redogör ingående. Det är inte fråga om några tips, utan här redovisas hur man *ska* träna för att uppnå bäst resultat. Under eget ansvar förväntas spelarna ta hand om sina kroppar, men det krävs samtidigt lojalitet med expertisen.

Ödmjukheten

När journalister porträtterar ishockeyspelare lyfts ofta ett stort mått av ödmjukhet fram. Ett längre reportage med Ulf Sterner i Årets Ishockey från 1970 handlar mycket om just detta. Här berättar Sterner bland annat om när han började spela ishockey och vad han anser vara sina bästa respektive sämsta egenskaper. Sterner ser sig inte som ett underbarn, även om han talar om sin talang som ”i viss mån medfödd”. Men han talar även om hur hans pappa hjälpte honom som riktigt ung.

”När jag var fem-sex år och på allvar började tycka om att åka skridskor gjorde pappa is hemma på gården. Vi drog vattenslangarna genom köksfönstret, så det blev

⁷⁸ *Tidningen Hockey*, nr 1 1970.

⁷⁹ *Årets Ishockey* 1970, sid 77

⁸⁰ *Tidningen Hockey*, nr 4 1970.

*litet kallt inomhus, men det hade ingen betydelse. Huvudsaken var att vi fick en egen bana.”*⁸¹

Sterner berättar fortsättningsvis om sin tacksamhet då han fick sina första skridskor i present. Aldrig tidigare, eller senare, hade han blivit så glad över en present. Tacksamhet och ödmjukhet är något som återkommer i flera texter, främst när det gäller längre intervjuer med spelare.

Återhållsamhet och fair play

Återhållsamhet är ett annat ideal som tydligt framträder. Få spelare eller andra företrädare tycks vara direkt främmande för fysiskt spel, men det som Sverige bygger sina framgångar på tycks handla om förnuft och avvägning.

En populär spelare på det här området är återigen Ulf Sterner. Han förekommer första gången i KP's spalt *Fråga din idol* och året är 1969. Här får KP's läsare själva skicka in frågor och få svar. En nioårig pojke frågar Sterner vilken motståndare han tycker bäst om att möta. Sterner svarar att han är mest glad i att få möta Kanada, trots att det ofta gör ont.

*”... men det gäller att ge och ta med samma goda humör. Just det faktum att Kanada spelar hårt gör att jag är extra skärpt. I vanliga fall är jag nog för lugn på banan.”*⁸²

Här visar Sterner upp en attityd som knyter an till mycket som diskursen handlat om. Att acceptera det hårda spelet och *inte förlora humöret* är oerhört viktigt, och här sipprar idealen verkligen ned hos unga människor. Sterner vänder det fysiska spelet till något positivt och menar att det gör honom skärpt. Samtidigt betonar han att han i vanliga fall egentligen är för lugn. Han delar inte ut fler smällar än han får, han gillar läget och är medveten om situationen. Liknande ideal ses i Tidningen Hockey och framförallt i Årets Ishockey, men i KP mot en åldersmässigt tydligare definierad mottagare.

I en senare artikel om Ulf Sterner, som är skriven av redaktionen, berättas hur han återvände till den *renare* ishockeyn i Sverige efter att ha tröttnat på alla fula tricks och tjuvnyp bort i NHL. Sterner får inte komma till tals själv, men vad som signaleras mot KP's läsare är tydligt: I Sverige uppträder vi med respekt på planen, det gör man inte i Nordamerika. Ulf Sterner beskrivs även som en ”allround” spelare, för att återknyta till förra

⁸¹ *Årets Ishockey* 1970, sid 53.

⁸² *Kamratposten*, nr 17 1969.

avsnittet. Men han är inte ensam om att vurma för det rena spelet. Fair play-attityden är ofta närvarande i KP, även i de redaktionella texterna. En artikel från 1971 inleds med frågan *Har du någon gång själv funderat på att bilda en ishockeyklubb och spela i ett litet klubbtag?* Artikeln beskriver därefter i detalj allt som kan tänkas vara viktigt att tänka på vid bildandet av ett lag. Bilda en förening med styrelse, köpa in utrustning, skaffa en regelbok och spela mot bättre motståndare (då utvecklas man bättre) är ämnen som tas upp. Det slås också fast att ishockey är en dyr sport, men att det samtidigt är värt pengarna om man spelar på rätt sätt – utan att slåss eller fuska.⁸³

Vissa texter handlar om vilken utrustning man behöver ha, och ofta påtalas då att det inte är priset som är det viktigaste. Man behöver inte ha det dyraste. I KP handlar förställningar om fair play inte bara om att visa respekt och uppträda värdigt mot sin motståndare. Det som i huvudsak förmedlas till KP's läsare är att fair play är fundamentalt för att ishockey ska vara roligt och värt att utövas. Man fostrar unga människor att se fair play som en naturlig, inbyggd del av spelet.

I Tidningen Hockey är begreppet fair play till en början sällsynt. Inte desto mindre är det relativt tydligt vilket slags beteende som önskas från spelarna, även om alla inte säger samma sak. Över i stort sett alla fostrande artiklar i början av 1970-talet ligger en känsla av behärskning, att inte göra något förhastat, att hela tiden visa respekt både för sporten och för motståndarna. Det handlar också om att visa respekt för sig själv. Det finns ett stort mått av underkastelse. En spelare tycks aldrig vara viktigare än laget. I Tidningen Hockey från 1970 får tio tränare uttala sig gällande vad de tycker saknas i svensk ishockey. En del menar att man behöver sträva efter att likna det ryska spelet, andra menar att det behöver odlas en svensk ishockeykultur. Några tycker att det behövs både och. Hasse Westberg, tränare i Gislaved, tycker att disciplinen är viktigast.

*”Vi måste satsa mer på disciplinen, få fram en stark lagmoral. Då går det även att göra ett bra lag av medelmåttiga spelare”.*⁸⁴

Attityden om lagmoral stämmer väl överens med fair play som ”en styrning av beteenden”, för att upprepa Kutte Jönssons idéer från uppsatsens bakgrundsdel. Det ses som något självklart. Fair play-attityden, eller attityderna, manifesteras i regel genom att ställas emot andra nationers attityder. Att Sverige inte har några heltidsproffs kompenserar man genom en

⁸³ *Kamratposten*, nr 4 1971.

⁸⁴ *Tidningen Hockey*, nr 7 1970.

god attityd och att värdesätta laget högt. Sverige vinner, så att säga, moraliska segrar som kompensation för att det saknas spetskompetens. Andra länders – inte minst Sovjet och Tjeckoslovakiens – ”brutala” ishockey fungerar allt som oftast som en ”countertype” för att framställa Sveriges spel – och attityd – i bättre dager.

”Vad är hans styrka? Svar: Allt!”

Citatet som utgör rubriken kommer från en artikel i Årets Ishockey från 1969. Den är skriven av en journalist vid Norra Västerbotten och handlar om Anders Hedberg, en ung junior som mottagit priset som landets bästa juniorspelare säsongen 1968/1969. Hedberg beskrivs av journalisten och även av sin tränare som en komplett spelare, allround på alla sätt. Han är mogen för sin ålder, ger aldrig upp och säger själv att han inte direkt har någon idol.

”Nej, jag tycker inte att man ska försöka likna någon viss spelare. Istället ska man försöka ta det bästa ur flera storspelares stil och kombinera ihop alltsammans.”⁸⁵

Detta uttalande beskrivs som klokt och Hedberg uppfattas som en förständig ung man. Vad som också anses klokt är hans inställning till att representera landslaget. I VM-truppen 1969 var han uttagen, men valde att tacka nej på grund av sina studier vid gymnasiet i Örnsköldsvik. Anders Hedberg tycks utgöra ett lysande exempel i hur ishockeyspelare bör bete sig under den här tiden. Han är, trots sin ungdom, mogen i sinnet och förstår att bida sin tid genom att se till att klara av skolan.

Liknande tankegångar finns även i KP, där läsarna också förmedlas en bild av att den bästa spelaren är den som är mest allround. En läsare hör 1969 av sig till Fråga din idol-spalten och undrar vad som krävs för att bli en ishockeyspelare samt vilken utrustning man behöver. Bert-Ola Nordlander som spelar back i AIK får svara. Vad gäller frågan om utrustning får läsaren inget uttömmande svar, men däremot om vad som krävs för att bli en bra ishockeyspelare. Dels krävs att man tränar mycket, gärna flera gånger i veckan. Men också att man tränar på rätt saker.

”Det är fel att träna det man är bäst på. Var och en måste jobba bort sina personliga svagheter”⁸⁶

⁸⁵ Årets Ishockey 1969, sid 90.

Den bästa spelaren förefaller alltså vara den spelare som har störst bredd, inte högst topp.

Tävlingsandan

Svensk ishockey handlar också om att tävla. Trots att man är så pass mån om att inte låta spelarna försumma skolan eller jobbet, eller att fuska och spela fult, ligger en anmärkningsvärd tyngd på att tävla internationellt. Framförallt hittar man denna attityd hos tränare som arbetar nära spelarna, men också av media som ofta bevakar andra ligor och gör reportage i Tidningen Hockey och Årets Ishockey. Kanada har vid den här tiden bojkottat VM-turneringar med anledning av amatörbestämmelserna, vilket gör att Sveriges huvudmotståndare är Sovjetunionen. Detta lag består som bekant till stor del av heltidsspelande militärer. Men optimismen är påtaglig. Lasse Jansson, tränare i Alvesta, säger så här i en spalt där allsvenska tränare får säga vad de vill se av svensk ishockey:

”Vi skall ha ryssarnas lagspel och Canadas uppladdning och go. Då blir vi världsmästare.”⁸⁷

Andra tränare uttrycker liknande förväntningar. Vad man tolka ut av detta är att det finns skillnader mellan hur förbundet ser på svensk ishockey och hur tränare och media resonerar. Överlag tycks tränare och media vara mer positivt inställda till heltidsproffs och *tävlan* inom svensk ishockey, medan förbundet svarar mot ett starkt amatörideal som fortfarande genomsyrar hela idrottsrörelsen.

Det som förmedlas av KP, under de år tidningen skriver om ishockey, är främst att förstå som någon typ av föreningsfostran och någon större vikt vid tävlande läggs inte i början. Men vad det lider blir även tävlingsmentaliteten närvarande. En artikel handlar om Peter Ångsnäs. 1973 är han 12 år gammal och ishockeymålvakt i Hammarby. I KP blir han intervjuad av Birgitta Fransson, tidigare chefredaktör vid KP, för ett tre sidor långt reportage. Peter berättar att han ägnar nästan all sin fritid åt ishockey och intresset involverar även resten av familjen. Pappa skjutsar till träningar och matcher och ibland kommer mamma och storasyster och tittar också.

⁸⁶ *Kamratposten*, nr 18 1969.

⁸⁷ *Tidningen Hockey*, nr 7 1970.

I artikeln framgår att Peters lag hållit ihop i många år och vunnit många matcher, och anledningen till att det gått så bra är att träningen varit bra och effektiv. Självt har han bara spelat med Hammarby i ett år. Att han valde att gå till Hammarby från sitt tidigare lag Jordbro beror på att han ville träna mer och hårdare. Bytet blev lyckat, även om Peter tyckte att det var lite jobbigt i början.

”Ibland var det lite väl hårt i början. För man tog många gånger ut sig tills man var alldeles slut och tyckte att man hade gjort sitt bästa och så efter träningen fick man höra att man hade gjort det och det felet. Man borde ha fått mer beröm för alla gjorde ju sitt bästa och då är det inte så roligt att mest få höra kritik.”⁸⁸

Peter har valt att göra en satsning och det har inte alltid varit lätt. Hammarby är ingen klubb för motionärer, står det i artikeln. Även som ung spelare ställs man inför prestationskrav. KP lyfter i sammanhanget fram att det är okej att känna efter och vara ärlig med det. Samtidigt är Peter mycket ambitiös. Varje morgon går han upp vid halv sju och sätter igång med sina morgonrutiner som innefattar såväl styrketräning som nyttig frukost innan skolan börjar. Eftersom han bor nära skolan brukar han gå hem och äta. Han tycker att skolmaten är ”såsig och hopblandad”.

Två gånger i veckan är det isträning och på helgerna är det i regel match. Dessutom är det styrkepass två kvällar i veckan. Däremellan tränar Peter på egen hand genom att springa och styrketräna och på sommaren spelar han fotboll. Som målvakt har han mer och dyrare utrustning än utspelarna. Den bekostar han i stort sett själv med sin veckopeng på tio kronor, förutom viss utrustning som klubben står för. I laget finns två målvakter, och när Peter inte får spela står han vid sidan av och studerar spelet med penna och block. Under en match, som artikeln tar sin början i, är föräldrarna engagerade i spelet och i sina söner.

”Fem pappor, en mamma och något småsyskon nickar förnöjt till varann och börjar tala om hur bra grabbarna är. – Verkligt fina grabbar!”

Artikeln om Peter representerar det första tecknet mot förändring i hur man ser på ishockeyspelare. För första gången läggs fokus nästan helt på att skildra en enskild individs strävan efter framgång. Idealet om att kunna göra ”allt” råder fortfarande. Peter går i skolan,

⁸⁸ Kamratposten, nr 2 1973.

han sköter sin ekonomi, han är disciplinerad och en god lagkamrat. Han är också mycket ambitiös och ger uttryck för att vilja gå långt inom ishockey. Men här läggs stor vikt vid att beskriva hans personliga resa, något som tidigare varit sällsynt. Diskussionen om ishockey har tidigare handlat om *laget* snarare än att ge plats för enskilda spelare. De verkligt fina grabbarna i artikeln utgör visserligen ett lag, men minst lika mycket är de en samling olika individer som satsat hårt för att få spela i Hammarby. Efter artikeln om Peter avtar KP's ishockeyverksamhet i snabb takt.

I 1969 års upplaga av Årets Ishockey redogör journalisten Ulf Jansson för den idealiske ishockeyspelaren.⁸⁹ Likt förhållandet mellan skolan och ishockeyn, som jag skrivit om ovan, återfinns även här en djupt rotad tanke om att vara bra på allt. Här handlar det om vad som är viktigast: att antingen vara individualist eller att vara en lagspelare. Jansson implicerar att svaret *borde* vara givet med hänsyn till att ishockey är ett lagspel – lagspelaren *ska* naturligtvis anses vara mer värdefull än en individualist – men så tillägger han att svaret inte är så givet som man kan tro. Det finns anledning att ha både lagspelare och individualister i ett lag. Idealet är en spelare som är både lagspelare och individualist, men sådana är enligt Jansson sällsynta. Jansson blickar sedan ut mot NHL, där individualister eller ”stjärnor” är ett vanligt inslag. Å ena sidan kan de avgöra matcher på egen hand och bidrar dessutom till att publiken strömmar till matcherna. Å andra sidan, menar Jansson, slits dessa spelare ut fort eftersom de får spela oerhört mycket och är hårt ansatta av motståndarna.

Det är tydligt hur Jansson brottas med frågan. Han är visserligen positiv till individualister som kan göra fantastiska saker och riva ner applåder. Här tar han exempel från såväl Kanada som Ryssland. Men han slår också fast att ishockey mer än någonsin tidigare är ett lagspel. Svensk ishockey, betonar han, är särskilt en produkt av taktiskt defensivspel som lämnar lite utrymme för individualister.⁹⁰ Trots sin beundran för individualister är det ganska tydligt att Jansson hyser en kärlek för det svenska lagspelet. Han talar sig varm om jämnheten i en samspelt formation, där laget inte står och faller med en spelare – som ju kan vara helt ur form?

”Fördelen med en samspelt kedja är att arbetsinsatsen kan fördelas någorlunda lika. Då märks det inte så mycket ifall en man skulle vara ur form. De två övriga kan genom förståndigt spel skyla över hans brister.”⁹¹

⁸⁹ Årets Ishockey 1969, sid 59

⁹⁰ Årets Ishockey 1969, sid 60.

⁹¹ Årets Ishockey 1969, sid 61.

Vid den här tiden tycks tränare, ledare och förbundspersoner ha en tydlig bild av hur svensk ishockey ska spelas och vilka förväntningar man bör ha på ishockeyspelare. Däremot är man ofta oense med medierna i proffsfrågan. Viss konsensus tycks i alla fall råda i att det inte handlar om att fostra storspelare utan om att i första hand bygga från grunden, att se till att bygga ett lag. En journalist har inte samma krav på sig att leverera absoluta sanningar om hur ishockey ska spelas. Konsekvensen kan tolkas som följande: För Ulf Jansson tycks inte det defensiva lagspelet vara det enda sättet att föra svensk ishockey framåt, utan han tillåter sig själv att bjuda upp in till en diskussion och spekulera. Och han kittlas av tanken på show.

Sammanfattningsvis: De rådande hegemoniska maskulinitetsidealen i svensk ishockey under det sena 1960-talet och tidiga 1970-talet tycks alltså främst handla om lojalitet, ödmjukhet och återhållsamhet. I mina studier av materialet finner jag också en önskan om att komma framåt och att producera bättre resultat, men detta tycks hämmas av de rådande förväntningarna på spelarna. I takt med att jag kommit längre i materialet tycker jag mig se en förskjutning i vad som förväntas av spelare, inte minst när det kommer till artikeln om Peter i KP. Denna förändring ter sig sedan mer påtaglig ju längre fram i materialet jag kommer.

Förändrade maskulinitetsideal i svensk ishockey

Inledning

Förhållandet mellan ishockeyn och övriga livet bestående av jobb, skola och familj, är något som har engagerat hela rörelsen under det sena 1960-talet och tidiga 1970-talet. Det har hela tiden funnits en idé om att inte försumma unga spelares skolgång, samtidigt som det är erkänt svårt att få fram toppspelare om skolan tar för mycket tid. Helst ska man kunna göra både och, vilket går att definiera som ett maskulinitetsideal som mycket handlar om lojalitet.

Frågan om utbildning är nära besläktad med proffsfrågan, som tidigare präglats av olika uppfattningar mellan främst media och Svenska Ishockeyförbundet. Ett stort problem för svensk ishockey har ju varit att spelare försvinner till Nordamerika, eftersom det inte finns någon möjlighet att bli proffs i Sverige. Men nu rör vi oss längre fram i tiden och här börjar förändring ske när det gäller förhållandet mellan idrott och studier. Ett förslag som lanseras 1973 handlar om att föreningarna vid ett tillfälle om året ska träffa representanter från skolan för att gemensamt komma överens om ett upplägg som passar båda parter. Målet är att

upprätta personlig kontakt mellan tränare och lärare för att få till ett samspel mellan skolan och ishockeyn. De båda parterna ska kunna dra nytta av varandras kunskaper. Men vad som fortfarande är viktigt är att ingenting försummas, varken skolan eller ishockeyn.⁹² I en debattartikel från 1974 är det slutligen rektorn vid det nystartade hockeygymnasiet i Leksand som försöker utvärdera hur den första terminen har gått. Resultaten menar han har varit goda och han ser positivt på framtiden.

*”Vi hoppas att de hittills vunna positiva erfarenheterna ska fortsätta i samma riktning och visa att kombinationen studier-idrott inte bara är möjlig utan ett konstruktivt alternativ till enbart studier med idrotten uteslutande som fritidssysselsättning.”*⁹³

Hockeygymnasium är kanske räddningen? Ett system som kombinerar ishockey och vanliga, teoretiska studier låter som en dröm för ishockeynationen Sverige. Man kan se det som en kompromisslösning, där båda parterna – de som förespråkade proffs och de som inte gjort det – nått en överenskommelse som passar båda. Men ishockeyn fortsatte röra sig mot en professionalisering, något som avhandlats i andra projekt, inte minst i Tobias Starks avhandling. Det som är intressant för min del är hur maskulinitetsidealen påverkades av denna rörelse. Vad man kan se är att lojaliteten, som tidigare genomsyrat allt som ishockeyspelarna företar sig, ändrar utseende. Att vara lojal mot laget är självklart, men familjeliv och övriga åtaganden värdesätts inte lika högt och man kan säkert tala om en ny slags lojalitet.

Tävlingsmomentet blir allt mer påtagligt, vilket också har effekt på den tidigare så omhuldade återhållsamheten. Det fysiska spelet är numera en del av sporten och spelarna verkar ha anpassat sig mer och mer. På ett mer övergripande plan kan man se en tydlig förskjutning från *laget* till *jaget*. Spelarna uppmuntras allt mer till att utveckla sina personliga styrkor istället för att vara bra på allt. Specialiseringen går allt längre ned i åldrarna – spelare handplockas när de är riktigt unga. Ishockeyspelarna förväntas helt enkelt vara mer ishockeyspelare, något som inte minst beskrivs med egenskapen *äregirig*. Härnäst ska jag redogöra för ett antal teman som synliggör förändringarna.

⁹² *Tidningen Hockey*, nr 8 1973

⁹³ *Tidningen Hockey*, nr 1 1974

Resultatmaximering och individualism

Det är som bekant Sovjetunionen som i början av 1970-talet dominerar världens ishockey, alltmedan Kanada inte vill delta i turneringar med anledning av amatörbestämmelserna inom den internationella ishockeyn. Det är också åt det ryska hållet som svensk ishockey riktar blickarna när man börjar närma sig mitten av 1970-talet. I en artikel i Tidningen Hockey från 1974 söker Bandyförbundets förbundskapten, Curt Einarsson, svar på hur man ska kunna nå upp till ryssarna (Sovjet dominerar även i bandysammanhang). Detta har han gjort genom en studieresa för att följa lagets träning. Svaren han får vill han också dela med sig av till den besläktade sporten ishockey.

”Jag har sett spelare utföra väl utdragna skridskoimitationsrörelser i 45 sekunder med en skivstångsskiva på ryggen. Eller när det med hjälp av en stång gällde att föra runt samma skiva i en åtta på golvet. Tränaren övervakade och gav mycket lite instruktion.”⁹⁴

Einarsson berättar vidare om hur spelare får genomgå noggranna läkarundersökningar och hur resultaten dokumenteras noga, spelare för spelare. Att artikeln publiceras i Tidningen Hockey får ändå ses som att den har relevans för svensk ishockey, trots att den är skriven av en företrädare för bandyn. Syftet med artikeln, och med flera i liknande anda, är att förmedla ett budskap om hur svensk ishockey kan bli bättre, ungefär som att säga ”så här borde vi göra”. Vad som är intressant är vilket maskulinitetsideal som konstrueras och hur det skiljer sig från tidigare. Mer än tidigare pratas det om individens utveckling, den enskilde spelaren, snarare än om kollektivet.

Det finns fler röster som uppmuntrar till ett mer individbaserat tänkande. Svenska Ishockeyförbundets utbildningskommitté lanserar 1974 en ny utbildningsvideo för svensk ishockey, något som marknadsförs i Tidningen Hockey av filmens författare Lars Söderholm. Syftet är att få fart på utvecklingen av toppspelare i landet.

”Vi får fram för få toppspelare, och dom som kommer fram blir förmodligen ganska snabbt proffs. Finns det någon räddning? Ja, vi måste ändra vårt tänkande när det gäller ishockeyfostran av våra ungdomar.”⁹⁵

⁹⁴ Tidningen Hockey, nr 2 1974

⁹⁵ Tidningen Hockey, nr 3 1974

Att "bli proffs" betyder fortfarande att åka utomlands och spela i NHL – någon riktig proffsliga finns ännu inte i Sverige. Söderholms förslag innebär i alla fall att satsningar på ungdomar ska göras när de är riktigt unga. Praxis är att storklubbar visar intresse för dem i 15-årsåldern, men Söderholm vill att man ska gå ännu lägre, ner till 8-10 års ålder. Det är i den åldern de är som mest formbara, enligt Söderholm. Börjar man rekrytera spelare för sent, är det helt enkelt för svårt att fostra dem rätt. De har redan lärt sig sina grunder och det kostar för mycket tid och pengar att påverka spelarna i en annan riktning. Krav ska alltså ställas på tränare och ledare att börja leta efter riktigt unga talanger. Söderholm vänder sig sedan direkt till alla pappor runt om i landet och menar att de ska ta ett steg tillbaka i sina söners ishockeyfostran. Deras söner ska lära sig av kvalificerade tränare och ledare.

”Pappan’ kanske har läst att det är bra med styrketräning för landslaget och sätter igång med detta även med dessa små, vilket kan få katastrofala följder. Eller hur många gånger ser man inte småpojkar som före en match kör starter och stopp med förödande muskelhämmande effekt som resultat.”⁹⁶

Den största skillnaden mot tidigare hittar man framförallt om man tittar på gamla KP. Där förespråkas en attityd om att alla kan lära sig. Även om proffsdrömmen i KP odlas i form av alla idolporträtt, så finns den inte närvarande när det handlar om artiklar som exempelvis *8 tips för dig som spelar hockey*, som jag redogjort för tidigare i uppsatsen. Där handlar det snarare om att uppmuntra till spel och lek. I tidigare artiklar har också beskrivits att man bör träna det man är dålig på, för att på så vis bredda sitt kunnande och bli så "allround" som möjligt. Visst kan artikeln om utbildningsvideon ses som ett led i uppluckrandet av amatöridealet, men man kan också se det som ett led i ett skiftande maskulinitetsideal. En annan intressant faktor är att röster för förändring också kommer från förbundets håll, som exempelvis i fallet med för ovan redogjorda utbildningsvideo. I takt med att ishockeyn mer och mer blir en specialiserad aktivitet skiftar också förväntningarna på spelarna. I ett perspektiv där maskuliniteter undersöks innebär det att förväntningarna ändras inte minst när det gäller kunnandet.

Det gamla tänkandet om att spelarna ska vara "bra på allt", alltså kunna hantera såväl spelet som jobbet och familjelivet, att spelarna i första hand ska fostras till bra *män*, får nu stå tillbaka för att i första fostra spelarna till just *spelare*. Tilliten till spelarna att på egen hand

⁹⁶ *Tidningen Hockey*, nr 3 1974

eller på sitt eget sätt utveckla teknik har minskat. De förlorar i viss mån kontrollen över sin ishockeyfostran. En spelare kan ha olika kvaliteter och de ska upptäckas tidigt, innan spelaren i fråga hinner utvecklas på ”fel” sätt. Syftet med utbildningsvideon är att öka möjligheterna till att få fram *toppspelare*. I första kapitlet skrev jag om motståndet mot att försöka göra storspelare av unga grabbar. Det här kan absolut tolkas som en förändring i diskussionen om svensk ishockeys utveckling avseende maskulinitet.

Äregirigheten

Ett ord som förekommer i det senare materialet är *äregirig*. Ordet betyder ungefär makthungrig eller maktsträvande och det används för att beskriva ishockeyspelare positivt. I Tidningen Hockey från 1975 svarar Olle Öst, tränare i Färjestad, på frågan om vad som är viktigast hos en spelare och levererar ett svar som tycks vara representativt.

*”Äregirigheten. Kan den sedan kombineras med ödmjukhet och vilja att underordna sig tränare och övriga spelare, så finns en värdefull grund att stå på.”*⁹⁷

Äregirighet är en eftersträvansvärd egenskap även när det handlar om unga spelare. Modospelaren Tommy Själén är 20 år när redaktionen på Tidningen Hockey skriver om honom i spalten *Grabbar som kommer*. De berömmar Själén som duktig skridskoåkare och bra målskytt. Och - äregirig.⁹⁸ Hur kommer det sig att äregirigheten har blivit så positivt laddad? En maktsträvande spelare låter som en spelare som inte sätter laget främst, utan ser till sitt eget bästa. Å andra sidan menar Olle Öst att äregirigheten gärna får kombineras med underkastelse och ödmjukhet, så helt och hållet har man inte övergett det äldre tankesättet.

Äregirigheten kan tolkas som att spelaren tillåts sväva iväg och utforska sitt spel. Istället för att hållas tillbaka av disciplin och skötsamhet, som varit norm innan, uppmuntras spelaren nu att sticka ut. Istället för att utveckla sina svagheter för att bli så ”allround” som möjligt, ska man nu speciellt träna på det man har fallenhet för. Något annat är inte lönsamt. Att kunna en sak riktigt bra är bättre än att kunna allt lite sämre.

⁹⁷ *Tidningen Hockey*, nr 2 1976

⁹⁸ *Ibid.*

Den nya lojaliteten - karriär framför familj

Lojaliteten har fått en ny innebörd i takt med att maskulinitetsidealen förändrats. Från att ha varit starkt kopplad till maskulinitetsidealet om återhållsamhet, har det i högre grad börjat handla mer om att vara lojal mot situationen man befinner sig i. Laget och ishockeyn är viktigare än familjen. Eller blir laget den nya familjen?

Det som tycks hålla tillbaka ishockeyspelare är, som tidigare nämnt, att de ska vara både familjeförsörjare och spelare samtidigt. Förskjutningen mot mindre arbete och mer ishockey är konstaterad. Vad man också kan se är att idealet om familjefadern börjar förändras. I framförallt Årets Ishockey blir det allt vanligare med reportage och intervjuer med spelare som lagt familjelivet åt sidan för att satsa på en proffskarriär. Även om familjelivet inte för den sakens skull behöver ges upp helt och hållet, så är det en märkbar förändring i att familjen nu måste anpassa sig till mannens ishockeykarriär, för det är den som är viktigast. Inte minst märks det att spelarnas privatliv och andra intressen tar allt mindre plats i intervjuer och reportage. Det handlar mer och mer om ishockey och hur tufft det är att vara proffs. Det berättas bland annat om Tord Lundström, en spelare som satsat på att komma över Atlanten och ta en plats i NHL-laget Detroit Red Wings. Han flyttade dit med sin fru, men hon sades aldrig trivas riktigt bra i USA.

”Tord Lundströms fru kunde aldrig aklimatisera sig i Detroit. Hon ville resa tillbaka redan från första dagen. Kanhända krävs det för att man ska lyckas i NHL att man har en familj beredd att göra vissa personliga offer? Eller ska man kanske rent av flytta över – som ungar!”⁹⁹

I mitten av 1970-talet är den svenske backen Börje Salming som störst i sin karriär. Han spelar i Toronto och förekommer ofta i pressen. I Årets Ishockey beskrivs han som självständig och uthållig. Varje match är ett kraftprov och någon fritid existerar knappt – all tid går åt till att resa, träna och äta rätt.¹⁰⁰ Detta sipprar ned till ungdomssatsningarna runt om i Sverige – man vill fostra toppspelare och en ledstjärna som Salming är någon att se upp till.

I Leksand finns som tidigare nämnt ett ishockeygymnasium och staden ses vid den här tiden som ett nav i svensk ishockey. Här fostras många talanger. Något som utmärker Leksand är att det inte finns några ”störande inslag” i miljön, vilket innebär att ungdomarna lägger all sin tid på ishockey. Chefen för Leksands ungdomssektion, Rune Bertilsson, menar

⁹⁹ Årets Ishockey 1974, sid 26

¹⁰⁰ Årets Ishockey 1974, sid 28

att träningen i Leksand är målmedveten. Spelarna lär sig att hela tiden göra sitt bästa och hela tiden sträva efter att bli bättre, något de har nytta av när de blir äldre. Alla ska ha klart för sig att det inte finns några genvägar om man vill bli bäst.¹⁰¹

Ett debattinlägg av tränaren Åke ”Professorn” Lundström i Tidningen Hockey från 1976 handlar om juniorspelare. Lundström ställer sig frågan om juniorspelare är för bortskämda. Detta med anledning av att han upplever att många plötsligt stannar av i utvecklingen av olika orsaker – studier, flickvänner ”som tar mer och mer tid”, körkort och annat som kan komma i vägen. Men främst vänder han sig mot att vissa juniorer tycks lida av bristande ambition. Han efterlyser offervilja i den konkurrens som nu råder.

”Alla vet, att ju högre upp man nått som ishockeyspelare, ju intensivare och målmedvetnare måste den individuella träningen vara, för att ytterligare kunna nå en bit till mot allra översta toppen, samt kunna vara kvar där uppe.”¹⁰²

Återigen visar sig idealet om att karriären bör gå före annat så som familjeliv och övriga intressen. Om texten hade författats under det sena 1960-talet är det möjligt att större fokus hade lagts på att utforska spelarnas övriga liv. Men nu är man inne i en period där det är ishockeyn som betyder mest.

Det fysiska spelet och fair play-troféerna

Offensiva tacklingar har varit tillåtna sedan 1969. Spelarnas skydd har utvecklats till det bättre. Större tilltro har börjat ställas till expertis när det gäller ishockeyfostran – ”Pappan” får ta ett steg tillbaka och låta riktiga tränare fostra sonen till ishockeyspelare. Spelarna uppmuntras att utveckla sina talangfulla sidor istället för att slita med sådant som de inte riktigt behärskar. Man kan säga att svensk ishockey börjar specialiseras och det har i allra högsta grad att göra med professionaliseringen av sporten. Det viktigaste är att ta upp kampen mot andra nationer och då är det nödvändigt att bryta med det gamla. De maskulinitetsideal som produceras handlar mer än tidigare om individens strävan efter att bli bättre, snarare än att laget ska gå före allt. Se till dig själv och hur du själv kan bli bättre – och se till att nå dit med hjälp av proffs.

¹⁰¹ Årets Ishockey 1974, sid 23

¹⁰² Tidningen Hockey, nr 6 1976.

Hur är med det fysiska spelet? Tidigare har bland andra Ulf Sterner uttalat sig likt att det fysiska spelet är något man får leva med. Ge en smäll, ta en smäll. Men med den nya, specialiserade ishockeyn, fordras ett annat tänk av spelarna. Ishockeyn har blivit brutal, menar Ulf Jansson i en artikel i Årets Ishockey redan 1973.¹⁰³ Då syftar han inte på Kanadas spel utan på Sovjets och Tjeckoslovakiens. Men att det fysiska spelet från början är Kanadas verk, det är Jansson övertygad om. Alla spelare behöver dock inte ha som främsta målsättning att tackla perfekt. Det nya idealet om att spelarna ska utveckla sina personliga styrkor gör att rollerna blir tydligare och det har mycket att göra med vilken position man har. En back får gärna vara stor och stark för att kunna tackla motståndarlagets ofta tekniskt skickliga anfallare. För en anfallare är det viktigare att kunna ta emot en tackling, att vara beredd på det fysiska spelet – för det finns där, vare sig man vill eller inte. Hur rimmar det fysiska spelet med fair play?

Under första delens undersökningsperiod anses fair play utgöra kärnan i hur svensk ishockey ska bedrivas och spelas. Sällan uttalas begreppet utan tycks helt enkelt vara underförstått. Den rena ishockeyn är i sig ett uttryck för fair play, liksom att Sverige alltid vinner moraliska segrar genom sitt uppförande. Att visa respekt och ha en god attityd ingår alltså i ishockeyfostran åren 1969-1973. Hur förändras detta? I takt med att spelet blir mer och mer komplext, kräver tydligare roller samtidigt som det fysiska spelet mer och mer blir en naturlig del av spelarnas ishockeyfostran, verkar det som att det tidigare ”inbyggda” fair play-idealet i någon mån försvinner. Man kan tolka det som att svensk ishockey börjar anpassa sina ideal mot framförallt den ryska ishockeyn.

Omkring 1973 börjar så kallade ”fair play-troféer” uppmärksammas och blir sedan allt vanligare. Sedermera blir det något officiellt, då Riksidrottsförbundet börjar dela ut dem efter varje säsong. Fair play-trofén tilldelas spelare eller lag som under den gångna säsongen ”utmärkt sig för lojalitet, respekt för motståndare, skrivna och/eller oskrivna regler, eller som på annat sätt visat prov på föredömlig sportsmannaanda” (formuleringen ter sig något olika ibland, men innebörden är densamma).¹⁰⁴ Det som tidigare var inbyggt i ishockeyfostran, att spela rent spel och visa respekt, verkar nu ha blivit något som man ska belönas för att man klarat av att uppbåda. Förväntningarna på spelarna, på männen som ska föra svensk ishockey framåt, kan sägas ha blivit högre men också snävare. Att vara en bra ishockeyspelare värdesätts högre än att vara en respektfull motståndare. Men om man kan vara det *också* så blir spelaren, eller laget, rikligt belönat. Detta ser jag som en stor förändring. Fair play-idealet

¹⁰³ Årets Ishockey 1973, sid 12

¹⁰⁴ Tidningen Hockey, nr 6 1973

är smygande till en början och det är också då det är som starkast. När det uttalas, plockas det ur sitt sammanhang och blir som ett tillägg.

En första reflektion – vad beror förändringarna på?

Den kanske mest infekterade konflikten under det sena 1960-talet och tidiga 1970-talet är proffsfrågan. Idealet om att vara bra på allt, som jag skrev om i kapitlets början, produceras i regel av de som anser att heltidsproffs inte är något för Sverige. Det är förvisso inget som är unikt för Sverige. Ryssland har heller inga heltidsproffs i bemärkelsen anställda ishockeyspelare. Istället är merparten av spelarna verksamma i det militära, vilket å andra sidan betyder stenhård träning och mycket lite ledigt. I praktiken är det ändå ett slags proffslied lever. Kanada är det land som vid den här tiden kommit längst i proffsfrågan i och med NHL. Men i Sverige är motståndet starkt, åtminstone bland tränare och ledare. Helge Berglund, som fram till 1973 är ordförande i Svenska Ishockeyförbundet, tycks vara en särskilt stark motståndare. Trots att röster från medialt håll (i det här fallet artiklar publicerade i Årets Ishockey) anser att det är önskvärt att luckra upp amatöridealet för att på allvar kunna konkurrera, hävdar Berglund sin ståndpunkt i Tidningen Hockey så sent som 1972.

”... För min del tvivlar jag på proffsliederna. De är otroliga ekonomiska äventyr. Även om en och annan amerikan eller kanadensare är beredd att satsa in miljonbelopp i starten, så vill de naturligtvis ha återbäring inom rimlig tid. Blir det inte av – så lägger man av.”¹⁰⁵

Berglunds inställning till ekonomiskt svindlande kan ha en förklaring i att han, parallellt med ordförandeskapet, är politiskt aktiv inom socialdemokraterna. Rudolf Eklöw från Dagens Nyheter, tidigare vice ordförande i Svenska Ishockeyförbundet, är en av de som uttrycker sorg över inställningen mot heltidsproffs. Detta i en reflekterande artikel i Årets Ishockey redan 1970. Han kontrasterar mot de ryska spelarnas stenhårda träning och menar att denna väg sannolikt inte är möjlig för svensk ishockey.

”Jag vet inte om svenska ishockeylirare skulle gilla den drillen. De vill tillbringa semestern med de sina och koppla av från isen. Men år efter år blir säsongerna längre även för de svenska representanterna i Tre Kronor och Vikingarna. Snart kanske vi är

¹⁰⁵ Tidningen Hockey, nr 6 1972.

*inne i den ryska stilen med ishockey året om. Frågan är bara om vi i gamla Svedala har så hyggliga arbetsgivare som lämnar total ledighet. Kan vi tänka oss våra Tre Kronor ägna hela sin aktiva verksamhet åt att förbereda sig till VM och OS – för att infinna sig på firman eller det statliga och kommunala kansliet en gång i månaden för att lyfta lönen?”*¹⁰⁶

Eklöws svar på den retoriska frågan är att han inte tror att denna utveckling, med längre säsong och alltså mer ishockey, kommer att accepteras i Sverige. Det finns, menar han, en alldeles för stark tradition av amatör- och motionsidrott i Sverige för att detta ska bli realitet. Här hänvisar han till den nyligen publicerade SOU:n *Idrott för alla*, där motionsidrotten (och korpiddrott) anses vara det viktigaste ”hälsomediet” i landet. Slutligen uttrycker han missnöje över denna prognos och menar att Sverige, genom detta, på sikt kommer att bli ett idrottsmässigt u-land.¹⁰⁷ I proffsfrågan ligger något som belyser en förändringsprocess. Den officiella hållningen från förbundet är länge att man är emot proffs och därmed fortsätter att producera maskulinitetsideal där spelarna förväntas mäktas med allt: skola, jobb, familjeliv och ishockey. Men det finns röster, främst journalister, som hävdar att en specialisering är nödvändig för att kunna konkurrera med andra nationer.

Sammanfattning av resultat

Det som framgår i det tidiga materialet, från 1969 och fram till cirka 1973, är ett antal hegemoniska maskulinitetsideal som kan sammanfattas i termer av lojalitet, ödmjukhet, återhållsamhet och tävlingsanda. Dessa ideal manifesteras i artiklar, intervjuer och reportage om och med spelare och ledare. Det handlar om att vara lojal mot laget, men också mot sin arbetsgivare eller skolan man går i. Vidare handlar återhållsamheten om att uppträda lugnt och visa respekt för såväl med- som motspelare. Här framställs svensk ishockey som ”ren” i motsats mot kanadensisk och sovjetisk ishockey. I återhållsamheten kan man också tolka det som att det finns ett implicit fair play-ideal som genomsyrar sporten. Genomgående kan man också se att det finns en tävlingsanda, som i viss mån kolliderar med övriga maskulinitetsideal. Detta kan bero på det skifte från amatör- till proffssport som svensk ishockey befinner sig i vid denna tid.

¹⁰⁶ *Årets Ishockey* 1969, sid 16.

¹⁰⁷ Ibid.

Ungefär från och med 1973 syns en tydlig förändring i maskuliniteter, varför jag har valt att presentera resultaten i två delar. I den andra undersökningsperioden visar sig en förändring som tycks handla mer om individ och resultat. Från att ha varit lojal mot laget och även det övriga livet, framträder ett maskulinitetsideal som i högre grad premierar spelaren – en förändring som kan sammanfattas med orden från *laget* till *jaget*. Ishockeykarriären tycks också bli viktigare än familjelivet, framförallt då ett utmärkande drag för texterna är att framställa familjen (oftast frun) som ett slags bihang snarare än spelarens andra hälft. Ett ord som framträder allt mer i materialet är äregirig, vilket kan definieras som makthungrig. Detta ord kan tolkas som att i någon mån ersätta den tidigare återhållsamheten. Med detta tycks också fair play få en annan betydelse. I det tidigare materialet är det inbyggt, men i takt med att spelet och attityderna förändras blir det i högre grad något som måste påminnas om. Detta sker i form av utmärkelser, särskilda fair play-troféer, som delas ut till spelare eller lag som utmärkt sig genom att uppträda med respekt.

Analys och diskussion

Törstande medier, ett tungt förbund och ambivalenta tränare

Den första frågeställningen handlade om vilka maskulinitetsideal som förmedlas, och den andra om hur dessa samspelar med ideal om fair play. Dessa har besvarats i ovanstående del, medan den återstående frågeställningen besvaras och diskuteras i detta avsnitt. Min andra frågeställning handlar om vilka aktörer som upprätthåller samt är drivande i att förändra diskurserna och därmed också maskulinitetsidealen. Frågeställningen kan direkt härledas till den kritiska diskursanalysen, vars uppgift är att synliggöra maktrelationer (exempelvis vilka som har makten att berätta) och på så vis verka för förändring.

I mitt fall har makt varit kopplat till de aktörer som utformar diskursen och således levererar den för tillfället accepterade sanningen. Så vad kan svaret tänkas landa i? Till att börja med måste man ha i åtanke att uppsatsen vilar på en kunskapssyn där tolkning av resultat utgör vad som är svaret, vilket också innefattar en reflexiv hållning till det undersökta materialet. Med detta sagt vill jag först hävda att det i diskussionen om svensk ishockeys utveckling framförallt finns tre aktörer att ta fasta på. Dessa är Svenska Ishockeyförbundet (eller människor som talar i deras namn), tränare (eller andra företrädare för enskilda klubbar) samt medier (journalister m.fl).

Det finns även odefinierbara avsändare i artiklar utan namn. Det är heller inte fråga om några absoluta skillnader mellan aktörerna, de går in i varandra och det finns motsägelser i kategoriseringen av dem. Men tendenserna landar i att media står för det framåtskridande tänkandet. Jag tolkar det som att medierna, på ett övergripande plan, är mest positiva till förändring och professionalisering och därmed också drivande i att skapa nya maskulinitetsideal. Detta kan ha sin grund i den allt mer omfattande omvärldsbevakningen, exempelvis när man följer eller intervjuar nyblivna NHL-proffs som vågat ta steget och satsa på sig själva och ishockeyn. Man har lätt för att ta in nya intryck och sedan sprida dem genom artiklar och debattinlägg. Märk väl hur media, vilket visas inte minst i Tobias Starks avhandling, bidragit till att synkronisera landet under efterkrigstiden och utgör en viktig opinionsbildare ju längre fram i tiden man kommer.

Relationen eller närheten till spelarna och lagen kan också vara en viktig del i sammanhanget. Media tillåts komma nära spelarna och kan därför anses ha en uppdaterad lägesbild som förbundet i högre grad kan sakna. Från förbundets sida värnar man länge om de äldre maskulinitetsidealen, omedvetet eller inte, när man under lång tid söker en kompromiss

mellan ishockey, jobb, skola och familj. Förbundet förefaller genom detta vara en trögare institution och inte lika rörlig som medierna. Kopplingar till detta kan också sökas i relationen mellan föreningsfostran och tävlingsfostran, där Svenska Ishockeyförbundet i högre grad har historiska kopplingar till idrottsrörelsen i allmänhet och dess värderingar i synnerhet.

Trögheten i Svenska Ishockeyförbundet gör att även annat dröjer, så som exempelvis kommersialisering. Men det är en annan historia, berättad och undersökt inte minst av Jyri Backman. Slutligen har vi tränarna, eller lagledarna, som är svårare att placera i sammanhanget. De tenderar att dra åt olika håll. Några lutar mer åt det håll som media förespråkar, medan andra uttrycker en ståndpunkt som mer ligger i linje med förbundets. Några bidrar helt enkelt till att förändra maskuliniteter, medan några inte gör det. Det kan bero på att de känner lojalitet åt båda håll. Vissa tränare har kanske mer gemensamt med förbundet, medan några lockas mer av att låta ishockeyn gå mot en utveckling som liknar omvärldens.

Återhållsam, äregirig och lojal – samspel och konkurrens mellan ideal

Den teori jag valt att låta prägla min undersökning baseras på Connells tankar om hegemonisk maskulinitet som uppstår i sociala sammanhang. Den kritik som har riktats mot teorin, i att den trots sin flexibilitet vad gäller maskuliniteters förändring är tämligen statisk, har också varit viktig att ha i åtanke för att kunna genomföra undersökningen. De maskuliniteter jag har identifierat går in i varandra och behöver inte betyda varandras motsatser.

Om vi börjar med lojaliteten så är den ju hela tiden närvarande i någon mån. Under slutet av 1960-talet och början på 1970-talet handlar det om att vara lojal mot allt som inte har med ishockey att göra, medan förändringen gör lojaliteten till något som mer hör själva spelet till. Det skapas en lojalitet baserad på lagtillhörighet, där strävan alltid är att bli en bättre ishockeyspelare – låt vara att annat går förlorat. Två ideal som vid första anblicken kan ses som motsatspar är återhållsamheten kontra äregirigheten. Det förstnämnda kan sägas spela det gamla lojalitetsidealet rakt i händerna: det går inte att vara alltför ”framåt” om man samtidigt bär på förväntningar att vara en god samhällsmedborgare och kunna sköta såväl jobb som skola och familj.

I takt med att lojaliteten börjar handla mer om själva spelet finns det också utrymme för att ta mer och mer plats. I förlängningen gör detta i sin tur att fair play blir något som i högre grad måste adderas till ekvationen. Återhållsamhet kontra äregirighet behöver inte i undersökningen nödvändigtvis ses som motsatspar. En vanlig uppfattning är att lite av varje är

bäst – i ett exempel har jag föreslagit Färjestadstränaren Olle Öst som inte tycks ha gett upp de äldre tankegångarna om att spelarna också måste vara beredda att underordna sig kollektivet.

Vad som händer med tränarens roll är ännu en intressant iakttagelse. Även han, för det är alltid en man, får en annan ställning i kraft av att spelarnas maskulinitetsideal förändras. Från att ha varit ”en i gänget” blir han mer och mer en upphöjd person som spelarna ska se upp till. Här visas tydligt hur svensk ishockey rör sig mot den ryska ishockeyn i det avseendet, för att återkoppla till Tobias Starks artikel i Historisk tidskrift som jag redogjort för i forskningsläget. Att det blev det ryska hållet beror sannolikt på olika saker: Kanadas bojkott gjorde den ryska hockeyn närmare och mer lättillgänglig. Det fanns också, vilket Stark också visat, tydliga beröringspunkter mellan Sverige och Sovjet i början, främst när det handlade om disciplin. I min undersökning blir tränaren en auktoritet, vilket också syns på ett bredare plan i att expertisen får mer och mer makt över spelets utveckling. Detta resonemang kan delvis gå att applicera på det faktum att KP slutar skriva om ishockey på det sätt man tidigare gjort.

Ingen mer ishockey i KP – varför?

Den diskursiva praktiken avser texternas riktning, konsumtion, avsändare och mottagare. I Kamratposten uttrycks, anpassat till målgruppen, i stort sett samma maskulinitetsideal som i de övriga texterna. Det handlar om återhållsamhet, i det här fallet ofta manifesterat genom ekonomi (man behöver inte köpa de *dyraste* skridskorna). Det handlar om fair play som en inbyggd del av spelet. Dessa texter är producerade under perioden 1969-1973, alltså under den första delens undersökningsperiod.

Det intressanta är att förändringarna i maskuliniteter kommer samtidigt som Kamratposten slutar att skriva om ishockey på samma sätt som tidningen gjort innan. Efter 1973 består ishockeysidorna av mer sporadiskt återkommande rapporter inför VM-turneringar och liknande händelser. Några fostrande tips och råd förekommer knappast. Vad beror det på? Det kan ha flera förklaringar. Redaktionella beslut kan gälla allt från att spara pengar till att lämna plats för annat, och det må vara så. Men det kan också tolkas som ett uttryck för att de maskulinitetsideal som numera omgärdar ishockey inte passar att förmedla till ungdomar. Min tolkning är att ishockeyn under lång tid verkat i symbios med idrottsrörelsen - även långt efter att de nationella amatörbestämmelserna avskaffats - men att den under 1970-talet börjar bli

sin egen. Det går att koppla till dilemmat om föreningsfostran kontra tävlingsfostran, som jag redogjort för i forskningsläget och som idrottsrörelsen arbetar med.

Om man ser det som att ishockeyn mer och mer förmedlar maskulinitetsideal som stämmer mer överens med en typ av tävlingsfostran, kan man möjligen se det som att KP inte längre är lämplig i sammanhanget. Maskulinitetsideal som individualism och äregirighet gör sig inte bra i en tidning som KP, vars agenda tenderar att luta mer åt föreningsfostran. De artiklar som presenteras mot mitten av 1970-talet handlar sällan eller aldrig om tips för unga som vill spela ishockey, hur man bör bete sig på planen eller vad man ska tänka på när man startar ett ishockeylag. Dessa tongångar finns i mycket större utsträckning under den tidiga undersökningsperioden, varför jag anser att det är viktigt att göra en poäng av det.

Blev ishockeyn verkligen dummare?

De förändrade maskulinitetsidealerna var alltså ett uttryck för att ishockeyn blev mer specialiserad. Kanadas frånvaro under stor del av 1970-talet gjorde att svensk ishockey drogs mer åt det ryska hållet. Mer disciplin, tydligare roller och ökat inflytande från tränare och experter ledde ishockeyn mot en professionalisering. Papporna gick från att vara tränare till att vara åskådare. Jag vill återkoppla till stycket om den dumma idrotten som jag skrev i inledningen. Kan man använda ett liknande resonemang på den undersökning jag själv utfört? Går det att tala om den dumma ishockeyn genom att synliggöra hur maskuliniteter förändras?

På ett sätt kan man det. Se hur man fostrar ishockeyspelare under den senare delen av undersökningsperioden, hur spelarna tidigt plockas upp av klubbar innan de hunnit lära sig ”på fel sätt”. Spelarna förväntas inte tänka på att bli kompletta, utan är man anfallare ska man utveckla sin förmåga att anfalla. Jag vänder mig mot att kalla någon dum, för det vet man sällan något om egentligen, men ur ett strikt idrottsligt perspektiv – utifrån vad som händer på planen – kan man tolka min undersökning som att spelarna förväntas tänka mindre på allt runtomkring och lägga fokus på att spela mer ishockey. Å andra sidan blev lärandet och fostrandet inom sporten att betrakta som mer utvecklat i och med den ökade specialiseringen. Mindre förankring med ”det övriga livet” ledde också till inverkan på det tidigare inbyggda fair play-idealet.

Avslutande reflektion – om fair play då och nu

Jag tänker återigen på Modos Donald Brashear. Han tycks vara urtypen för en spelare som har en enda uppgift – att slåss och försvara medspelare. Han behöver inte utveckla någon särskild klubbteknik, inte göra mål, han behöver i stort sett enbart fokusera på sitt område och vistas bara på isen under ett fåtal minuter då han har ett uppdrag att slutföra. En spelare som Brashear hade sannolikt aldrig blivit rekryterad av Sveriges landslag anno 1969 – inte bara för att han är amerikan.

Vad mer går att urskilja? Kopplat till de aktörer som i min uppsats förmedlar maskulinitetsideal, förekommer samma aktörer idag och har de samma roller? Johan Garpenlov förordar fysiskt spel och det tycks inte finnas någon riktig gräns - så länge alla spelare håller upp blicken och är beredda på att få en tackling kommer risken att råka illa ut minska. Garpenlov är visserligen inte journalist, men kan ändå sägas representera en nutida variant av det som jag identifierat som media. Vad som också är intressant, tycker jag, är tilliten till regelverk inom ishockeyn. I inledningen refererar jag till idrottsläkaren Yelverton Tegner som menar att hjärnskakningarna kan komma att minska om spelare bara följer reglerna. Men är det så, att ishockeyspelare plötsligt och genom aktiva beslut helt plötsligt slutat följa regler?

Ett möjlig förklaring till att antalet hjärnskakningar sägs ha ökat kan vara en fortsatt utveckling av maskulinitetsideal som denna undersökning visar. Det följer ett liknande mönster – inte minst att ett mer våldstillåtande spel förespråkas av personer som gärna ser att svensk ishockey närmar sig en liknande ishockey som spelas i NHL. Undersökningen visar att fair play-idealet blivit något som snarare kan betraktas som en bonus, vilket man även kan se om man vänder blicken mot den samtida ishockeyn. Om man ska påminna sig om vad fair play historiskt sett inneburit, alltså som en slags styrning av beteenden på ett i första hand *informellt* sätt, märks en skillnad idag jämfört med då i just denna tillit till regelverket. Om spelare bara följer de formella reglerna så kommer allt bli bra. Sällan talas det om denna styrning av beteenden som Kutte Jönsson framhållit, där fair play snarare handlar om *attityder*. Det kan också ge ytterligare en förklaring till värvningen av Donald Brashear: ledningen i Modo består också till stor del av tidigare proffs. Vad har förbundet att säga om detta? I debatten jag redogjort för i inledningen försvarar förbundet den rådande normen och vill inte se ett våldsamt spel. Men det ges inte direkt någon förklaring till vad man vill se istället.

Vi landar i något slags mellanläge. Mina tolkningar som gjorts i undersökningen visar att medierna, de nyfikna rösterna som gärna ser en förändrad svensk ishockey, stångas mot

förbundets traditionstyngda ideal där konsensus tycks vara målet. Samtidigt märker ju förbundet att spelare flyr mot proffsdrömmen och tvingas ge med sig på vissa punkter alltmedan tiden fortgår. Framtida forskning skulle kunna behandla liknande utgångspunkter med en annan typ av källmaterial. Många ishockeyspelare under den undersökta tidsperioden har utkommit med biografier, ofta skrivna under samma tid. En idé skulle kunna vara att utgå från dessa för att på så vis komma åt deras röster primärt. En svaghet med min undersökning är ju att spelarna själva inte fått komma till tals, annat än genom andras texter. En annan ingång skulle kunna vara att fördjupa de olika aktörernas roller och på så vis ytterligare knyta an till forskningen om föreningsfostran kontra tävlingsfostran. Detta är inte huvudfokus i denna uppsats även om det spelar en betydande roll i förståelsen av förändringen i maskulinitetsideal.

Sammanfattning av uppsatsen

Den här uppsatsen handlar om ishockey och maskulinitet. Uppsatsen undersöker vilka maskulinitetsideal (hegemoniska maskuliniteter) som förmedlas i diskussionen om svensk ishockeys utveckling åren 1969-1976. Tidsperioden motiveras av att det är vid denna tid som svensk ishockey börjar professionaliseras. Det tidigare rådande amatöridealet är ifrågasatt och fler spelare börjar få upp ögonen för att kunna spela ishockey professionellt. Uppsatsen undersöker hur debatten, eller diskussionen, rör sig. Aktörerna som identifierats är personer kopplade till Svenska Ishockeyförbundet, personer som företräder media, samt tränare eller andra företrädare för enskilda lag. Texterna återfinns i den årliga publikationen Årets Ishockey, den månatliga Tidningen Hockey samt i ungdomstidningen Kamratposten (KP).

Användandet av KP motiveras genom att jag velat undersöka om de maskulinitetsideal som förmedlas gällande hur ishockeyspelare ska vara, också sipprar nedåt i åldrarna. Positioneringen mot forskningsläget har grundat sig i att tidigare forskning dels fokuserat på andra tidsperioder, främst efterkrigstiden med berättelsen om dess kraftiga ekonomiska tillväxt som gått hand i hand med en expanderande idrottsrörelse. Jag har även noterat att forskningen i stort tenderat att behandla maskulinitet kopplat till nation och kropp, medan jag har haft ambitionen att rikta min undersökning mot maskulinitet som attityder och förväntningar, där jag även tagit med ideal om rent spel eller fair play.

Maskuliniteter har identifierats med stöd och inspiration av R.W. Connells teorier om hegemonisk maskulinitet, medan fair play har betraktats utifrån attityder som omger spelet med stöd av Sigmund Loland. Undersökningen har utgått från två frågeställningar:

- Vilka förväntningar ställs på ishockeyspelare i syfte att främja svensk ishockeys utveckling och hur förändras de över tid?
- På vilka sätt samspelar dessa förväntningar med föreställningar om rent spel, alltså fair play?
- Vilka aktörer inom svensk ishockey var drivande i att befästa respektive förändra maskulinitetsideal?

Undersökningen visar att de maskuliniteter som råder under 1969-1973 kan kategoriseras som återhållsamhet och tävlingsanda. Dessa ideal är kopplade till en stark lojalitet, inte bara mot ishockeyn utan även mot övriga livet. Spelarna förväntas vara såväl medborgare som ishockeyspelare och trycket är stort mot att klara av familjeliv, civilsysselsättning och ishockey samtidigt.

Fair play-idealet är inbyggt i återhållsamheten - man ska visa respekt mot sin motståndare och mot sina lagkamrater. Mot slutet av undersökningsperioden sker en förändring. Spelarna förväntas mer och mer bete sig som enskilda individer, med målet att utveckla sig själva. Familjelivet kommer i skymundan. Lojaliteten förändras mot att endast innefatta laget man spelar i och tränaren man lyder under. Spelaren förväntas vara *äregirig*, ett begrepp som är vanligt förekommande och som ungefär betyder maktlysten. Man ska satsa på sig själv. Fair play-idealet är inte längre inbyggt, utan betraktas allt mer som en extra eftersträvansvärd egenskap - det blir vanligt att spelare får ta emot särskilda fair play-troféer om de utmärkt sig på ett sådant sätt.

Den aktör som kan ses som mest drivande i att förändra diskurserna har varit media, detta i kraft av framåtblickande och omvärldsbevakning, medan Svenska Ishockeyförbundet antagit en mer försiktig roll. Slutsatsen gällande detta har varit att Ishockeyförbundet haft en större press på sig att svara mot idrottsrörelsen, vars idé historiskt sett varit att fostra goda medborgare. På det viset har jag kunnat koppla uppsatsen till tidigare forskning om föreningsfostran kontra tävlingsfostran.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Kamratposten, årgång 1969-1976. Tillgänglig via Lunds Universitetsbibliotek, Magasin.

Tidningen Hockey, utgiven av Svenska Ishockeyförbundet, Stockholm, årgång 1969-1976. Tillgänglig via Idrottsmuseet i Baltiska Hallen, Malmö.

Årets Ishockey, Strömbergs Idrottsböcker, Stockholm, årgång 1969-1976. Tillgänglig via Malmö Stadsbibliotek, Magasin.

SOU 1990:44, *Demokrati och makt i Sverige. Maktutredningens huvudrapport* (1990)

SOU 2008:59, *Föreningsfostran och tävlingsfostran. En utvärdering av statens stöd till idrotten*, Betänkande av Idrottsstödsutredningen (2008)

Nationalencyklopedin, Malmö (2011)

Litteratur

Alsarve, Daniel, *I ständig strävan efter framgång? Föreningsdemokratins innehåll och villkor i Örebro Sportklubb 1908-09*, Örebro Universitet: institutionen för humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap (2014)

Anderson, Eric, *Inclusive masculinity – the changing nature of masculinities*, New York: Routledge (2009)

Backman, Jyri, *I skuggan av NHL – En organisationsstudie av svensk och finsk elitishockey*, Göteborgs Universitet: Institutionen för kost- och idrottsvetenskap (2012)

Bergström, Göran & Boréus, Kristina, *Textens mening och makt – metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*, Lund: Studentlitteratur (2005)

Connell, R.W, *Maskuliniteter*, översättn: Åsa Lindén, Daidalos Förlag: Göteborg (1995)
Fahlén, Josef, *Structures beyond frameworks of the rink – On organization in Swedish ice hockey*, Umeå Universitet (2006)

Fundberg, Jesper, *Kom igen, gubbar! – om pojkfotboll och maskuliniteter*, Carlssons förlag (2003)

Gilenstam, Kajsa, *Gender and physiology in ice hockey: a multidimensional study*, Umeå Universitet (2009)

Hedenborg, Susanna & Greiff, Mats, *I sulky och sadel – Trav- och galoppsportens 1900-talshistoria*, Carlssons bokförlag: Stockholm (2007)

Jönsson, Kutte, *Matchen som aldrig ägde rum – och ytterligare åtta kapitel om idrott, etik och politik*, Falun (2010)

Kjeldstadli, Knut, *Det förflutna är inte vad det en gång var*, Lund: Studentlitteratur (1998)
Ljunggren, Jens, *Kroppens bildning – Lingvgymnastikens manlighetsprojekt 1790-1914*, Stockholm: Brutus Östlings förlag symposium (1999)

Loland, Sigmund, *Fair play in sports – A moral norm system*, New York (2002)
Olofsson, Eva, *Har kvinnorna en sportlig chans? Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet*, Umeå universitet (1989)

Stark, Tobias, *Folkhemmet på is – Ishockey, modernisering och nationell identitet i Sverige 1920-1972*, Linneuniversitetet: institutionen för kulturvetenskaper (2010)

Svensk Ishockey 75 år del 1, jubileumsverk från Svenska Ishockeyförbundet: Idrottsföretaget förlags AB (1997)

Tolvhed, Helena, *Nationen på spel – kropp, kön och svenskhet i populärpressens representationer av olympiska spel 1948-1972*, Lund: Bokförlaget h:ström (2008)

Winther Jörgensen, Marianne & Philips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Lund: Studentlitteratur (2000)

Artiklar

Burnett, Cora, "Whose Game Is It Anyway? Power, Play and Sport", *Agenda: Empowering Women for Gender Equity*, nr 49 (2001)

Ekenstam, Claes, "Mansforskningens bakgrund och framtid – Några teoretiska reflexioner", *NORMA: International Journal for Masculinity studies*, nr 1.1 (2006)

Hedenborg, Susanna, "Hästar morrar inte och citroner i fickan på fotbolls-VM – det idrottande barnet i Kamratposten", *Människans kunskap och kunskapen om människan: en gränslös historia*, Sekel Bokförlag (2012)

Robidoux, Michael, "Imaging a Canadian Identity through Sport: A Historical Interpretation of Lacrosse and Hockey", *The journal of American Folklore*, vol 115, USA: American Folklore Society (2002)

Schacht, Steven P, "Misogyny on and off the "Pitch": The Gendered World of Male Rugby Players", *Gender and Society*, nr 5 (1996)

Stark, Tobias, "Pionjären, Polar'n och Poeten. Maskuliniteter, nationella identiteter och kroppssyn inom kanadensisk, svensk och sovjetisk ishockey under det kalla kriget", *Historisk Tidskrift* (2001)

Wetherell, Margaret & Edley, Nigel, "Negotiating hegemonic masculinity: Imaginary positions and psycho-discursive practices", *Feminism & Psychology* nr 9 (1999)

Elektroniska källor

Bergström, Torbjörn, *Fler hjärnskakningar bland elitishockeyspelare*, Centrum för idrottsforskning nr 3 (2012), länk: <http://centrumforidrottsforskning.se/wp-content/uploads/2014/04/Hjarnskakningar-bland-elithockeyspelare.pdf> Hämtad 2014-10-01

Elite Hockey Prospects, *Donald Brashear's career statistics*, länk: <http://www.eliteprospects.com/player.php?player=9094> Hämtad 2014-11-22

Filosofiska rummet i Sveriges Radio, *Den dumma idrotten*, 13/5 – 2012, länk: <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/46850?programid=793> Hämtad 2014-11-19

Garpenlov, Johan, *Huvudlös rädsla för tacklingar*, krönika i Sportbladet 2013-10-31. Länk: <http://www.aftonbladet.se/sportbladet/kronikorer/garpenlov/article17757339.ab#> Hämtad 2014-10-01

Modo Hockeys officiella webbplats, *Donald Brashear klar för Modo*, länk: <http://www.modohockey.se/artikel/60489> Hämtad 2014-12-02

Radiosporten i Sveriges Radio, *Ishockeyförbundets ordförande: slagsmål hör inte hemma på hockeybanorna*, 2014-11-27, länk: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=110&artikel=6029926> Hämtad 2014-11-30

Radiosporten i Sveriges Radio, *Modo försvarar positiv hockey: "Det är Magnus egna uppfattning"*, 2014-11-25, länk: http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=2688&grupp=8152&_suid=1417523037455036279422184452415 Hämtad 2014-11-30

Radiosporten i Sveriges Radio, *Wernblom vill ha fler fighter för att locka tillbaka publiken*, 2014-11-25, länk: http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=2688&grupp=8152&_suid=1417523037455036279422184452415 Hämtad 2014-11-30

Riksidrottsförbundet, *Idrotten vill – Idrottsrörelsens idéprogram* (2009), Länk: http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_32925/cf_394/IdrottenVill_2009_Webbversion.pdf Hämtad 2014-12-11